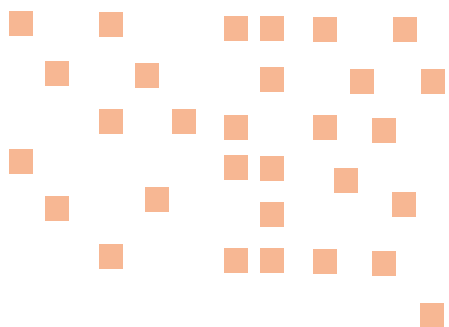

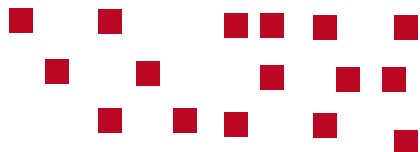
UKRAINA

**SYTUACJA
BEZPIECZEŃSTWA**

**Sytuacja bezpieczeństwa i zagrożenia dla
ludności cywilnej**

**DPU-WIKP-424/510/2025
16.10.2025**

TREŚĆ ZLECENIA

Proszę o informację na temat sytuacji bezpieczeństwa w Ukrainie

INFORMACJE DEMOGRAFICZNE

Ludność: Na terytorium Ukrainy (w granicach z 1991 r.) zamieszkuje obecnie ok. 33 mln osób, w tym na terytoriach kontrolowanych przez władze Ukrainy ok. 28-29 mln osób.^{[1][2][3]} Według szacunków ONZ, od początku inwazji Rosji na Ukrainę (2014 r.) liczba ludności Ukrainy zmniejszyła się o ok. 10 mln, czyli o około 25%.^[4]

Skład etniczny (dane sprzed 24 lutego 2022 r.): Ukraińcy – 77,5%, Rosjanie – 17,3%, Białorusini – 0,6%, Mołdawianie – 0,5%, Tatarzy Krymscy – 0,5%, Bułgarzy – 0,4%, Węgrzy – 0,4%, Rumuni – 0,3%, Polacy – 0,3%, Żydzi – 0,2%, Ormianie – 0,2%, Grecy – 0,2%, Tatarzy – 0,2%.^{[5][6]}

Skład religijny: wierzący – ok. 68%, wahający się między wiarą i niewiarą – ok. 13%, niewierzący – ok. 7%, przekonani ateiści – ok. 4%, obojętni – ok. 5%, mający trudność z określeniem się – ok. 3,3%. Wśród wierzących: prawosławni – 55,4%; Ukraiński Kościół Greckokatolicki – 11,9%; Kościoły protestanckie i ewangelickie – 2,5%; Kościół rzymskokatolicki – 1%; judaizm – 0,3%, islam – 0,1%; buddyzm – 0,1%. Poza tym: „po prostu chrześcijanie” – 9,8%; „nie odnoszą siebie do żadnej konkretnej konfesji” – 18,4%; „nie udzielili odpowiedzi” – 0,3% (dane z badań Centrum Razumkova opublikowane w styczniu 2025 r.).^[7]

¹ UNIAN. Ukrainian Independent Information Agency (УНІАН. Українське Незалежне Інформаційне Агентство Новин), Скільки людей проживають в Україні: МВФ оприлюднив оцінку чисельності населення, 25.04.2025, 18:36, <https://www.unian.ua/economics/other/naseleennya-ukrajini-mvf-ociniv-skilki-lyudey-prozhivaye-v-krajini-12989370.html>

² UNIAN. Ukrainian Independent Information Agency (УНІАН. Українське Незалежне Інформаційне Агентство Новин), Скільки людей проживає в Україні станом на 2024 рік: оцінка демографа, 25.12.2024, 23:03, <https://www.unian.ua/society/naseleennya-ukrajini-skilki-lyudey-prozhivaye-v-krajini-v-2024-roci-12865014.html>

³ Decentralization (Децентралізація в Україні), Области, 11.09.2025, <https://decentralization.ua/areas/>

⁴ UN News Ukraine: Population drops by 10 million since Russia invaded in 2014, UNFPA reports, 22.10.2024, <https://news.un.org/en/story/2024/10/1155976>

⁵ WorldAtlas.com., Major Ethnic Groups Of Ukraine, 18.07.2019, <https://www.worldatlas.com/articles/major-ethnic-groups-of-the-ukraine.html>

⁶ DESS, Етнічні спільноти України, <https://dess.gov.ua/statistics-2020-ethno/>

⁷ Razumkov Centre (Разумков Центр. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова), Рівень релігійності, довіра до Церкви, конфесійний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (жовтень 2024р.), 27 січня 2025, <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-reliiynosti-dovira-do-tserkvy-konfesiyni-rozpodil-ta-mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-zhovten-2024>

USTRÓJ I SYTUACJA POLITYCZNA

USTRÓJ

24 sierpnia 1991 r. Ukraina proklamowała niepodległość, a kilka miesięcy później, wraz z Rosją i Białorusią, doprowadziła do rozwiązania ZSRR.^[8] Zgodnie z zapisami obecnie obowiązującej Konstytucji Ukrainy z 1996 r., Ukraina jest suwerennym i niezależnym, demokratycznym państwem prawa (art. 1 Konstytucji). Ukraina jest republiką o prezydencko-parlamentarnym systemie politycznym.^[9]

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

Mapa. Podział administracyjny Ukrainy.

Ukraina dzieli się na: 24 obwody (ukr. область, odpowiednik polskich województw); Autonomiczną Republikę Krym; 2 wydzielone miasta na prawach obwodu: Kijów i Sewastopol. Obwody dzielą się na 120-140 rejonów (ukr. райони, odpowiednik

⁸ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Trwałe państwo. Trzydziestolecie niepodległości Ukrainy, 24.08.2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2021-08-24/trwale-panstwo-trzydziestolecie-niepodleglosci-ukrainy>

⁹ Zakon.gov.ua. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Constitution of Ukraine (Конституція України), Редакція від 01.01.2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

powiatów); 1439-1469 terytorialnych gromad (ukr. територіальні громади, odpowiednik gmin).^{[10][11]}

24 lutego 2022 r., dekretem Prezydenta Ukrainy Nr 68/2022, na skutek pełnoskalowej inwazji FR na Ukrainę i na czas trwania stanu wojennego, na bazie istniejących rejonowych i obwodowych administracji państwowych utworzono rejonowe i obwodowe administracje wojskowe, które przejęły kompetencje samorządów terytorialnych.^[12]

W następstwie inwazji wojsk rosyjskich, Ukraina utraciła kontrolę nad Krymem oraz częścią obwodów: donieckiego, ługańskiego, chersońskiego i zaporoskiego, w tym nad najbardziej uprzemysłowionymi regionami, wraz z miastami obwodowymi: Donieckiem oraz Ługańskiem.^{[13][14][15]}

STRUKTURA WŁADZY

GŁOWA PAŃSTWA

Głową państwa jest prezydent Ukrainy. Prezydent Ukrainy wybierany jest w wyborach powszechnych na pięcioletnią kadencję, z możliwością ubiegania się o drugą kadencję (art. 102-103 Konstytucji).^[16]

Ostatnie wybory prezydenckie w Ukrainie zostały przeprowadzone w dwóch turach: 31 marca i 21 kwietnia 2019 r. Wygrał je **Wołodymyr Oleksandrowytsz Zelenski** (ukr. Володимир Олександрович Зеленський), uzyskując 73,22% głosów.^[17] Inauguracja nowego prezydenta Ukrainy odbyła się 20 maja 2019 r. i od tego dnia liczy się początek kadencji/sprawowania funkcji prezydenta przez W. Zelenskiego.^[18]

Kolejne wybory, zgodnie z kalendarzem wyborczym, powinny odbyć się 31 marca 2024 r., jednak z uwagi na obowiązujący stan wojenny, niemożność zapewnienia

¹⁰ Portal „Decentralization” (Портал „Децентралізація”), Administrative - territorial structure of Ukraine (Адміністративно-територіальний устрій), https://decentralization.ua/state?sort_direction=&sort_by=

¹¹ State Statistics Service of Ukraine (Державна служба статистики України), Complex Statistical Publications/Statistical Publication „Ukraine in Figures 2022” (Комплексні статистичні публікації Статистичний збірник „Україна у цифрах 2022”), 2023, https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm

¹² Portal „Decentralization” (Портал „Децентралізація”), Реалізація військовими адміністраціями населених пунктів окремих повноважень ОМС в умовах воєнного стану - методичні рекомендації та зразки документів, 02.12.2022, https://decentralization.ua/news/15825,https://decentralization.ua/uploads/library/file/830/Metodychni_rekomendatsii_viiyskovi_administratsii_realizatsiia-povnovazhen-2772-7349-2998.1.pdf

¹³ Guardian, A year of war: how Russian forces have been pushed back in Ukraine, 21.02.2023, <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2023/feb/21/a-year-of-war-how-russian-forces-have-been-pushed-back-in-ukraine>

¹⁴ Mind.ua., Росія контролює 18% території України – британське Міноборони, 05.12.2022, <https://mind.ua/news/20250345-rosiya-kontrolyue-18-teritoriyi-ukrayini-britanske-minoboroni>

¹⁵ Radio Svoboda (RFE/RL's Ukrainian Service; Радіо Свобода – Українська редакція Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода, РБС/РС), Україна буде ключовим елементом стримування Росії у Європі: CSISE про переговори з Путіним, 31.01.2025, 09:56, <https://www.radiosvoboda.org/a/eksperty-csis-putin-rf-ukrayina/33298094.html>

¹⁶ Zakon.gov.ua. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Constitution of Ukraine (Конституція України), Редакція від 01.01.2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

¹⁷ CVK Ukraine, Elections of the President of Ukraine on March 31, 2019, https://www.cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-prezidenta-ukraini/vibori-prezidenta-ukraini-2019.html

¹⁸ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Ukraina: inauguracja prezydenta i rozwiązanie parlamentu, 22.05.2019, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-05-22/ukraina-inauguracja-prezydenta-i-rozwiazanie-parlamentu>

bezpiecznego głosowania oraz w związku z możliwymi rosyjskimi działaniami zmierzającymi do destabilizacji sytuacji w Ukrainie, ukraińskie władze podjęły decyzję o przełożeniu wyborów prezydenckich na okres po ogłoszeniu końca stanu wojennego.^{[19][20]}

RZĄD I PREMIER

Premier rządu mianowany jest przez prezydenta i zatwierdzany przez Radę Najwyższą (parlament) Ukrainy. Z kolei skład Gabinetu Ministrów (rządu) Ukrainy jest proponowany przez premiera i zatwierdzany przez parlament (art. 113 Konstytucji).^[21]

17 lipca 2025 r. Rada Najwyższa (parlament) Ukrainy przegłosowała powołanie na stanowisko premiera i zatwierdziła skład rządu (16 osób) Julii Swyrydenko (ur. w 1985 r. w Czernihowie), urzędniczki i ekonomistki (od listopada 2021 r. pełniła funkcję pierwszego wicepremiera i ministra gospodarki w rządzie Denysa Szmyhala).^{[22][23]}

PARLAMENT I WYBORY PARLAMENTARNE

Jedynym organem władzy ustawodawczej w Ukrainie jest parlament – Rada Najwyższa Ukrainy. W parlamencie zasiada 450 deputowanych wybieranych w powszechnych wyborach na pięcioletnią kadencję (art. 75-77 Konstytucji).^[24]

Ostatnie, przyspieszone, wybory do parlamentu odbyły się 21 lipca 2019 r. Wybory odbyły się według mieszanego systemu, zgodnie z którym połowa konstytucyjnego składu izby (225 deputowanych) wybierana jest z ogólnokrajowych list partyjnych, a 199 z okręgów jednomandatowych. Pozostałe 26 miejsc wakuje z powodu niemożności przeprowadzenia wyborów w okręgach jednomandatowych na Krymie i w części Donbasu.^[25]

Wybory parlamentarne, które powinny się odbyć w 2023 r., podobnie jak wybory prezydenckie zostały przełożone ze względu na stan wojenny.^[26]

¹⁹ Ukrinform. National News Agency of Ukraine (Укрінформ. Українське національне інформаційне агентство), Вибори під час війни: не потрібні й не можливі, 29.02.2024, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3833475-vibori-pid-cas-vijni-ne-potribni-i-ne-mozlivi.html>

²⁰ Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Зеленський назвав три причини, чому президентські вибори в Україні потрібно відкласти, 08.03.2024, <https://suspilne.media/701664-zelenskij-nazvav-tri-pricini-comu-prezidentski-vibori-v-ukraini-potribno-vidklasti/>

²¹ Zakon.gov.ua. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Constitution of Ukraine (Конституція України), Редакція від 01.01.2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

²² OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Denys Szmyhal nowym premierem Ukrainy, 05.03.2020 <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-03-05/denys-szmyhal-nowym-premierem-ukrainy>

²³ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Ukraina: nowy rząd z Julią Swyrydenko na czele, 18.07.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-07-18/ukraina-nowy-rzad-z-julija-swyrydenko-na-czele>

²⁴ Zakon.gov.ua. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Constitution of Ukraine (Конституція України), Редакція від 01.01.2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

²⁵ CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, Countries. Europe: Ukraine, 10.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/>

²⁶ Rzeczpospolita, Ukraina opóźnia wybory parlamentarne po raz pierwszy w historii, 27.07.2023, <https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art38868391-ukraina-opoznia-wybory-parlamentarne-po-raz-pierwszy-w-historii>

SYSTEM PRAWNY

System prawny w Ukrainie oparty jest na prawie stanowionym. Współczesna konstytucja Ukrainy określa państwo jako „unitarne, demokratyczne, socjalne i prawne” (preambuła), przestrzegające zasady trójpodziału władzy, w którym obowiązuje zwierzchność prawa (art. 6).^[27]

KARA ŚMIERCI

W 2000 r. w Ukrainie zniesiono karę śmierci za wszystkie przestępstwa.^[28]

SYTUACJA BEZPIECZEŃSTWA

ANALIZA STATYSTYCZNA

Według danych ACLED, w 2023 r. na terenie Ukrainy w wyniku różnych przypadków naruszenia bezpieczeństwa zginęło ponad 30 tys. osób, w 2024 r. zginęło ok. 73 tys. osób, natomiast w okresie od 1 stycznia do 12 września 2025 r. ilość wszystkich ofiar wyniosła ponad 54 tys. osób.^{[29][30]}

Większość ofiar w ww. okresie stanowił personel sił zbrojnych Ukrainy (ponad 68%) i Rosji (prawie 26%). Ludność cywilna stanowiła w tym okresie niecałe 3% ofiar śmiertelnych. Zdecydowana większość osób (ponad 94%) poległa w rejonach bezpośrednich walk, we wschodnich obwodach kraju: **donieckim (ponad 49%), chersońskim (ponad 29%), charkowskim (prawie 10%) i zaporoskim (ponad 6%)**. W pozostałych obwodach położonych na wschodzie kraju (ługańskim, sumskim i dniepropetrowskim), jak również w obwodach centralnych i zachodnich Ukrainy, liczba ofiar śmiertelnych była znacznie mniejsza.^{[31][32]}

Większość osób (ponad 94%) zginęła w wyniku regularnych działań zbrojnych: ostrzału artyleryjskiego i rakietowego (ponad 40%), bezpośrednich starć zbrojnych (ponad 28%) oraz nalotów, w tym dronowych (ponad 25%).^{[33][34]}

²⁷ Zakon.gov.ua. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Constitution of Ukraine (Конституція України), Редакція від **01.01.2020**, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

²⁸ Ridna Kraina (Рідна країна), 17 років без смертної кари в Україні, 22.02.2017, <https://ridna.ua/2017/02/17-rokiv-bez-smertnoji-kary-v-ukrajini/>

²⁹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

³⁰ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Ukraine Conflict Monitor. Select date range from 01.01.2025 to 05.09.2025, <https://acleddata.com/monitor/ukraine-conflict-monitor>

³¹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

³² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Ukraine Conflict Monitor. Select date range from 01.01.2025 to 05.09.2025, <https://acleddata.com/monitor/ukraine-conflict-monitor>

³³ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

³⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Ukraine Conflict Monitor. Select date range from 01.01.2025 to 05.09.2025, <https://acleddata.com/monitor/ukraine-conflict-monitor>

CHARAKTERYSTYKA SYTUACJI BEZPIECZEŃSTWA

Federacja Rosyjska rozpoczęła aktywne działania zbrojne w Ukrainie w marcu 2014 r., kiedy w Moskwie proklamowano aneksję Krymu, wraz z Sewastopolem.^[35] W marcu 2014 r. rozpoczęły się również działania zbrojne we wschodniej Ukrainie, w Donbasie (obwody: doniecki i ługański), wywołane przez prorosyjskich separatystów, wspieranych przez Rosję.^[36] Najintensywniejsza faza konfliktu miała miejsce w latach 2014-2015, jednak do okresowych intensyfikacji walk w Donbasie dochodziło także w latach późniejszych.^{[37][38]}

24 lutego 2022 r. Federacja Rosyjska rozpoczęła pełnoskalową inwazję na Ukrainę. Początkowo celem władz Federacji Rosyjskiej było przejęcie kontroli nad całą Ukrainą. Moskwa liczyła, że uda jej się zdobyć Kijów, zdeorganizować i wyeliminować władze polityczne, rozbić ukraińską armię i przeciągnąć ukraińskie społeczeństwo na swoją stronę. Działania zbrojne były prowadzone z kilku kierunków jednocześnie, tj. z terytorium Rosji, Białorusi, Krymu i Donbasu.^[39]

Na przełomie marca i kwietnia 2022 r. Rosja ogłosiła wycofanie się spod Kijowa i ogólnie z północy Ukrainy. We wrześniu 2022 r. miał miejsce odwrót Rosjan spod Charkowa. W październiku-listopadzie 2022 r. w wyniku kontrofensywy wojska ukraińskie wkroczyły do Chersonia i odzyskały kontrolę nad częścią obwodu chersońskiego.^[40]

Następnie jednak inicjatywę znów przejęli Rosjanie. Po długim oblężeniu udało im się w maju 2023 r. przejąć miasto Bachmut,^[41] w lutym 2024 r. Awdijiwkę,^[42] w październiku 2024 r. Wuhłedar,^[43] w styczniu 2025 r. Toreck i Kurachowe, w oparciu o które zorganizowana była ukraińska obrona na zachód od Doniecka oraz Welyką Nowosiłkę – ostatni istotny punkt oporu na styku obwodów donieckiego, dniepropetrowskiego i zaporoskiego.^[44] Pod koniec lipca 2025 r. po 26 miesiącach walk Rosjanie przejęli kontrolę nad Czasiw Jarem.^[45] Do września 2025 r. pod

³⁵ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Konsekwencje aneksji Krymu, 19.03.2014, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/konsekwencje-aneksji-krymu>

³⁶ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Republiki wojenne w Donbasie rok po wybuchu konfliktu, 17.06.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-06-17/republiki-wojenne-w-donbasie-rok-po-wybuchu-konfliktu>

³⁷ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Rosja: uznanie niepodległości Donbasu, 22.02.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-02-22/rosja-uznanie-niepodleglosci-donbasu>

³⁸ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Nieograniczony mandat użycia sił zbrojnych poza granicami Rosji, 23.02.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-02-23/nie-ograniczony-mandat-uzycia-sil-zbrojnych-poza-granicami-rosji>

³⁹ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Rosyjski atak na Ukrainę (24 lutego, godz. 9.00), 24.02.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-02-24/rosyjski-atak-na-ukraine-24-lutego-godz-900>

⁴⁰ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Rok wojny w analizach Ośrodka Studiów Wschodnich, 23.02.2023, [https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/ROK%20WOJNY OSW 2302.pdf](https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/ROK%20WOJNY%20OSW%202302.pdf)

⁴¹ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Ukraińcy opuszczają Bachmut. 452. dzień wojny, 22.05.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-05-22/ukraincy-opuszczaja-bachmut-452-dzien-wojny>

⁴² OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Ukraińcy wycofują się z Awdijiwki. 726. Dzień wojny, 20.02.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-02-20/ukraincy-wycofuja-sie-z-awdijiwki-726-dzien-wojny>

⁴³ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Wuhłedar w rękach Rosjan. 950. dzień wojny, 01.10.2024, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-10-01/wuhledar-w-rekach-rosjan-950-dzien-wojny>

⁴⁴ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Trzeci rok wojny w analizach Ośrodka Studiów Wschodnich, 24.02.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2025-02-24/trzeci-rok-wojny>

⁴⁵ Oko.Press (P. Lewandowski), Upadek Czasiw Jaru - miasto było ukraińską twierdzą od 26 miesięcy [Sytuacja na Froncie], 05.08.2025, <https://oko.press/upadek-czasiw-jaru-miasto-bylo-ukrainska-twierdza-od-26-miesiecy-sytuacja-na-froncie>

całkowitą kontrolą ogniową Rosjan znalazł się Pokrowsk i aglomeracja pokrowska (tj. ww. miasto i aglomeracja są otoczone). Pod kontrolą Rosjan znalazły się też północne kwartały Kupiańska.^[46]

Armia ukraińska próbowała kontratakować, jednak jej zdobycze terytorialne miały charakter wyłącznie lokalny, skutkujący przesunięciem pozycji najczęściej o kilkaset metrów, sporadycznie o kilka kilometrów. Sukcesem Ukrainy zakończyły się natomiast operacje morskie, które pozbawiły Rosję możliwości kontrolowania zachodniej części Morza Czarnego i umożliwiły działanie ukraińskiej floty handlowej.^[47] Jednocześnie w 2024 r. Ukraina rozpoczęła serię udanych ataków dronami na rafinerie w różnych częściach Rosji, ograniczając znacząco możliwości przetwarzania ropy.^[48]

Dodatkowo, w sierpniu 2024 r. armia ukraińska przeprowadziła ofensywę na terytorium Rosji, zajmując tereny przygraniczne w obwodzie kurskim, w tym przygraniczne miasto Sudża. Według niepotwierdzonych informacji strony ukraińskiej z 15 sierpnia 2024 r., opanowano wówczas 1250 km² terytorium Rosji. Siły rosyjskie zwlekały z wysłaniem żołnierzy w ten region walk, kosztem wycofania jednostek z Donbasu, jednak ostatecznie we wrześniu 2024 r. rozpoczęły kontrofensywę. 26 kwietnia 2025 r. wojska rosyjskie zajęły centrum ostatniej kontrolowanej przez siły ukraińskie wsi w obwodzie kurskim – przygranicznego Gornala.^{[49][50]}

W marcu 2025 r. rozpoczęły się oficjalne dwustronne negocjacje Stanów Zjednoczonych Ameryki (USA) z Ukrainą oraz z Federacją Rosyjską na temat zakończenia wojny w Ukrainie. Na razie nie doprowadziły one do zawarcia porozumienia między walczącymi stronami.^{[51][52]}

W ostatnim okresie, tj. od 1 lipca do 12 września 2025 r., bezpośrednie starcia zbrojne między armiami obu państw, jak również ostrzał artyleryjski, raketowy oraz naloty, w tym dronowe, mają miejsce głównie we **wschodnich obwodach** Ukrainy: donieckim, chersońskim, sumskim, charkowskim, zaporoskim i dniepropetrowskim. Wyjątek w tym względzie stanowi najdalej wysunięty na wschód obwód Ukrainy,

⁴⁶ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Iskander uszkodza budynek ukraińskiego rządu. 1294. dzień wojny, 09.09.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-09-09/iskander-uszkodza-budynek-ukraińskiego-rządu-1294-dzien-wojny>

⁴⁷ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Drugi rok wojny: ofensywa Rosji, strategiczne złudzenia Zachodu, 23.02.2024, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-02-23/drugi-rok-wojny-ofensywa-rosji-strategiczne-zludzenia-zachodu>

⁴⁸ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Trzeci rok wojny w analizach Ośrodka Studiów Wschodnich, 24.02.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2025-02-24/trzeci-rok-wojny>

⁴⁹ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Trzeci rok wojny w analizach Ośrodka Studiów Wschodnich, 24.02.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2025-02-24/trzeci-rok-wojny>

⁵⁰ OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Rosjanie wypierają siły ukraińskie z terytorium FR. 1161. dzień wojny, 29.04.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-04-29/rosjanie-wypieraja-sily-ukraińskie-z-terytorium-fr-1161-dzien-wojny>

⁵¹ OSW. Ośrodek Studiów Wschodnich, Negocjacje w Rijadzie: niejasne ustalenia, wątpliwa implementacja, 27.03.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-03-27/negocjacje-w-rijadzie-niejasne-ustalenia-watpliwa-implementacja>

⁵² ISW. Institute for the Study of War, Russian Offensive Campaign Assessment, 10.04.2025, <https://www.understandingwar.org/background/russian-offensive-campaign-assessment-april-10-2025>

tj. obwód ługański, w którym ostatnio znacznie mniej odnotowywanych jest tego typu zdarzeń.^{[53][54][55]}

Obwody centralne i zachodnie, znajdujące się poza głównym obszarem walk narażone są przede wszystkim na uderzenia rakietowe oraz naloty dronowe. Atakowane są drogi, tory kolejowe, obiekty infrastruktury krytycznej, obiekty użyteczności publicznej, a także budynki mieszkalne. Ataki tego typu są jednak znacznie rzadsze niż w ww. wschodnich obwodach Ukrainy.^{[56][57]}

USTAWODAWSTWO SPECJALNE

24 lutego 2022 r. na terytorium Ukrainy wprowadzono stan wojenny (na 30 dni).^[58] Tego samego dnia prezydent Ukrainy podpisał dekret o powszechnej mobilizacji, który został opublikowany około północy z 23 na 24 lutego 2022 r. W myśl tego dokumentu mobilizacja została przewidziana pierwotnie na 90 dni od czasu ogłoszenia dekretu.^[59]

Stan wojenny i powszechna mobilizacja były następnie wielokrotnie przedłużane, ostatnio na okres od 09 maja 2025 do 06 sierpnia 2025 r. i od 07 sierpnia 2025 r. do 05 listopada 2025 r.^{[60][61]}

SYTUACJA LUDNOŚCI CYWILNEJ

ANALIZA STATYSTYCZNA

Według danych ACLED, w 2023 r. na terenie Ukrainy w wyniku różnych przypadków naruszenia bezpieczeństwa zginęło 1626 cywilów, w 2024 r. zginęło 1880 cywilów,

⁵³ ISW. Institute for the Study of War, Russian Offensive Campaign Assessment, 09.09.2025, <https://understandingwar.org/research/russia-ukraine/russian-offensive-campaign-assessment-september-9-2025/>

⁵⁴ ISW. Institute for the Study of War, Russian Offensive Campaign Assessment, 10.09.2025, <https://understandingwar.org/research/russia-ukraine/russian-offensive-campaign-assessment-september-10-2025/>

⁵⁵ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁵⁶ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁵⁷ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Ukraine Conflict Monitor. Select date range from 01.01.2025 to 05.09.2025, <https://acleddata.com/monitor/ukraine-conflict-monitor>

⁵⁸ President.ua., Dokumenty, <https://www.president.gov.ua/documents/all>

⁵⁹ Zakon.gov.ua. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Указ Президента України „Про загальну мобілізацію”, редакція - Прийняття від 24.02.2022, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022#Text>

⁶⁰ ProfPressa.com (ТОВ „Профпреса”), Етапи воєнного стану, 25.07.2025, <https://profpressa.com/reference-works/etapi-voennogo-stanu>

⁶¹ Zakon.gov.ua. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Указ Президента України „Про продовження строку проведення загальної мобілізації”, редакція - Затвердження від 07.08.2025, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2025#n2>

natomiast w okresie od 1 stycznia do 12 września 2025 r. odnotowano 1760 ofiar cywilnych.^{[62][63]}

Ludność cywilna stanowiła w ww. okresie niecałe 3% wszystkich ofiar śmiertelnych. Zdecydowana większość cywilów (prawie 85% z ww. 3% wszystkich ofiar śmiertelnych) zginęła w pobliżu linii frontu we wschodnich obwodach kraju: **donieckim (ponad 28%), chersońskim (ponad 20%), charkowskim (ponad 13%), zaporoskim (ponad 8%), dnipropropetrowskim (niecałe 8%) i sumskim (prawie 7%).**^{[64][65]}

Wyjątek w tym względzie stanowi najdalej wysunięty na wschód obwód Ukrainy, tj. **obwód ługański**, w którym w ww. okresie odnotowano 74 ofiary cywilne (tj. 1,4% wszystkich ofiar cywilnych).^{[66][67]}

Ponadto, także w centralnych i zachodnich obwodach Ukrainy ofiar cywilnych odnotowuje się znacznie mniej niż w ww. wschodnich obwodach kraju, w pobliżu linii frontu. W obwodzie wołyńskim, lwowskim, iwanofrankińskim i zakarpaczkim odnotowano w ww. okresie od 1 do 29 ofiar cywilnych, co stanowi od 0,02% do 0,55% wszystkich ofiar cywilnych.^{[68][69]}

W przypadku centralnych i zachodnich obwodów Ukrainy wyjątek stanowi jednak miasto Kijów, w którym w ww. okresie odnotowano 227 cywilnych ofiar śmiertelnych, tj. ok 4,31% wszystkich cywilnych ofiar śmiertelnych.^[70]

Większość cywilów (ponad 96%) zginęła w wyniku rosyjskiego ostrzału artyleryjskiego i rakietowego (ponad 48%), nalotów, w tym dronowych (ponad 42%) oraz napotykać na miny i niewybuchy (5,73%).^{[71][72]}

⁶² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁶³ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Ukraine Conflict Monitor. Select date range from 01.01.2025 to 05.09.2025, <https://acleddata.com/monitor/ukraine-conflict-monitor>

⁶⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁶⁵ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Ukraine Conflict Monitor. Select date range from 01.01.2025 to 05.09.2025, <https://acleddata.com/monitor/ukraine-conflict-monitor>

⁶⁶ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁶⁷ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Ukraine Conflict Monitor. Select date range from 01.01.2025 to 05.09.2025, <https://acleddata.com/monitor/ukraine-conflict-monitor>

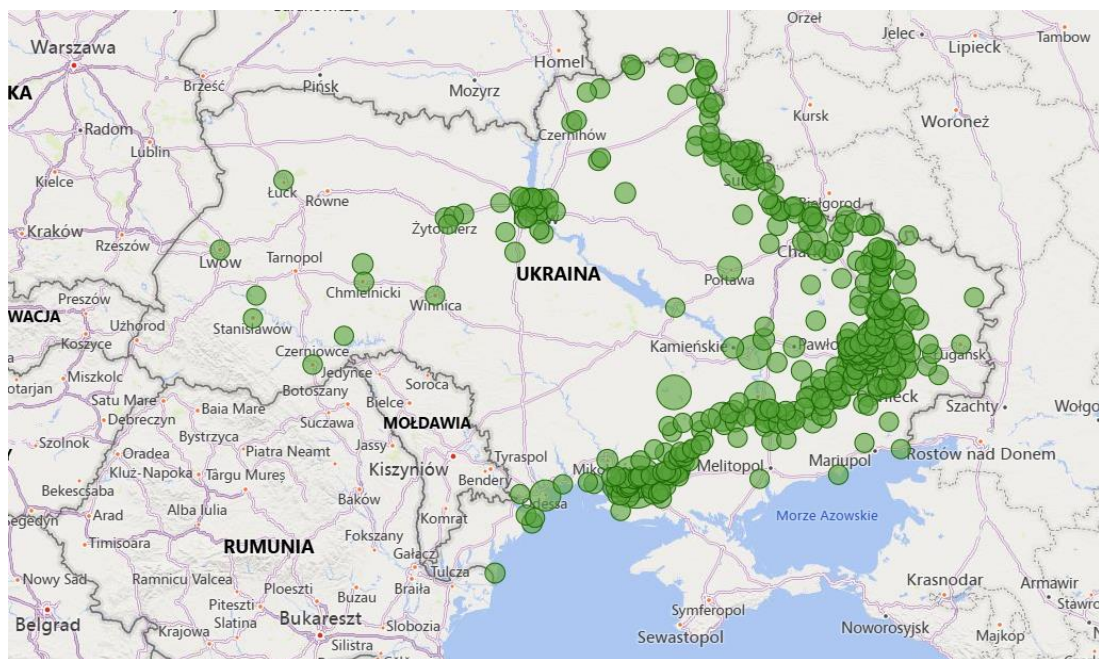
⁶⁸ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁶⁹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Ukraine Conflict Monitor. Select date range from 01.01.2025 to 05.09.2025, <https://acleddata.com/monitor/ukraine-conflict-monitor>

⁷⁰ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁷¹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁷² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Ukraine Conflict Monitor. Select date range from 01.01.2025 to 05.09.2025, <https://acleddata.com/monitor/ukraine-conflict-monitor>

Mapa. Miejsca śmierci cywilów w Ukrainie w 2025 r. (dane za okres: od 1 stycznia do 12 września 2025 r.), na podstawie danych ACLED.^[73]

⁷³ Opracowanie własne WIKP, na podstawie danych ACLED i OpenStreetMap.

Prowincja (admin1)	Liczba zdarzeń	Liczba ofiar
Donetsk	1014	539
Kherson	957	292
Kharkiv	456	169
Dnipropetrovsk	304	164
Sumy	282	151
Zaporizhia	293	144
Kyiv City	66	137
Odesa	76	43
Luhansk	96	33
Chernihiv	62	21
Kyiv	38	17
Poltava	11	15
Mykolaiv	38	9
Zhytomyr	18	9
Khmelnytskyi	14	8
Chernivtsi	1	2
Ivano-Frankivsk	4	2
Lviv	4	2
Volyn	3	2
Vinnytsia	4	1
Cherkasy	12	0
Crimea	21	0
Kirovohrad	8	0
Rivne	5	0
Ternopil	4	0
Zakarpattia	4	0
Suma	3795	1760

Tabela. Liczba cywilnych ofiar śmiertelnych w poszczególnych obwodach Ukrainy w 2025 r. (dane za okres: 01 stycznia do 12 września 2025 r.).^[74]

ZAGROŻENIA DLA CYWILÓW ZWIĄZANE Z KONFLIKTEM ZBROJNYM

DZIAŁANIA WOJENNE

Główne zagrożenie dla bezpieczeństwa ludności cywilnej wiąże się bezpośrednio z trwającymi na terytorium Ukrainy działaniami zbrojnymi, w tym ostrzałem artyleryjskim i raketowym, a także atakami ze strony rosyjskiego i ukraińskiego lotnictwa wojskowego.^[75]

Dla przykładu:

⁷⁴ Opracowanie własne WIKP, na podstawie danych ACLED.

⁷⁵ OHCHR (United Nations High Commissioner for Human Rights), Ukraine: civilian casualty update, UN Office of the High Commissioner for Human Rights (Author): Ukraine: civilian casualty update; Date: 28 August 2023, 28.08.2023, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2096828/Ukraine+-civilian+casualty+update+as+of+27+August+2023+ENG.pdf>

- 5 października 2023 r. rosyjska rakietka typu Iskander trafiła w kawiarnię w miejscowości Groza koło Charkowa, zabijając 59 uczestników stypy po zabitym żołnierzu.
- 21 stycznia 2024 r. siły rosyjskie zbombardowały targ w Doniecku, zabijając 28 osób, a 7 czerwca 2024 r. sklep w miejscowości Sadowe w obwodzie chersońskim.
- 15 marca 2024 r. rosyjska rakietka uderzyła w budynek mieszkalny w Odessie, a następnie ponowiono atak, kiedy na miejsce przybyła ekipa ratunkowa. Zginęło 21 osób, a 70 zostało rannych.
- 8 czerwca 2024 r. rosyjska bomba trafiła w szpital dziecięcy Ochmatyd w Kijowie oraz okoliczne domy, zabijając 18 osób.
- 4 września 2024 r. rosyjska bomba trafiła w dzielnicę mieszkalcą we Lwowie. Zniszczono budynki mieszkalne, zabytkową placówkę edukacyjną. Zginęło 7 osób, 64 zostały ranne.
- 17 i 18 listopada 2024 r. na skutek rosyjskiego ostrzału w mieście Sumy zniszczono kilka budynków mieszkalnych, instytucje edukacyjne. Zginęły 24 osoby, a ponad 80 zostało rannych.
- 8 stycznia 2025 r. w wyniku rosyjskiego nalotu na Zaporozże, zginęło 15 osób cywilnych i 127 zostało rannych. Bomba trafiła w budynek mieszkalny. Według rosyjskich władz celem była pobliska fabryka silników lotniczych.
- 30 stycznia 2025 r. rosyjskie siły uderzyły na Sumy, trafiając w dwa wieżowce i zabijając 11 osób.^[76]
- 1 lutego 2025 r. rosyjska bomba trafiła w pięciopiętrowy budynek mieszkalny w Połtawie. Zginęło 14 osób, w tym dwoje dzieci w wieku 9 i 12 lat. 20 osób zostało rannych, w tym czworo dzieci.^[77]
- 28 sierpnia 2025 r. Rosjanie przeprowadzili zmasowany atak raketowo-dronowy, którego głównym celem była ukraińska stolica. Zginęło 25 osób (w tym cztery nieletnie), 53 zostały ranne, a osiem uznano za zaginione.^[78]
- 7 września 2025 r. Rosjanie przeprowadzili najpotężniejsze od rozpoczęcia pełnoskalowej agresji uderzenie powietrzne na Ukrainę. Do głównych celów należał Kijów, gdzie trzy osoby zginęły, a 11 zostało rannych (łącznie w stolicy odnotowano 20 rannych).^[79]

⁷⁶ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁷⁷ Rzeczpospolita, W Połtawie zakończono akcję ratunkową po sobotnim ataku, 02.02.2025, <https://www.rp.pl/swiat/art41755441-wojna-rosji-z-ukraina-dzien-1075>

⁷⁸ OSW. Ośrodek Studiów Wschodnich, Kolejny zmasowany rosyjski atak powietrzny na Kijów. 1287. dzień wojny, 02.09.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-09-02/kolejny-zmasowany-rosyjski-atak-powietrzny-na-kijow-1287-dzien-wojny>

⁷⁹ OSW. Ośrodek Studiów Wschodnich, Iskander uszkadza budynek ukraińskiego rządu. 1294. dzień wojny, 09.09.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-09-09/iskander-uszkadza-budynek-ukrainskiego-rzadu-1294-dzien-wojny>

Na porządku dziennym są ostrzały i ataki w mniejszej skali, zwłaszcza w obwodach: chersońskim, donieckim i charkowskim. Szczególnie narażony na ataki jest personel medyczny i ratownicy.^[80]

DZIAŁANIA PARTYZANCKIE

Od rozpoczęcia konfliktu w lutym 2022 r., z rąk nieznanych sprawców ginęli przedstawiciele władz okupacyjnych oraz niszczone były biura i inne mienie należące do osób uznawanych przez stronę ukraińską za kolaborantów. Tego typu akcje przeprowadzane były głównie na terenach zajętych przez wojska FR, gdzie próbowano ustanowić rosyjską administrację, zwłaszcza w Berdiańsku, Chersoniu i Melitopolu.^[81]

DZIAŁANIA ODWETOWE

23 października 2023 r. czeczeński batalion Ramzana Kadyrowa zabił dziewięcioosobową rodzinę w miejscowości Wołnowacha w obwodzie donieckim, gdy odmówiła mu udostępnienia domu dla bojowników.^[82]

Według dostępnych doniesień, zdarzały się przypadki zabijania ukraińskich jeńców wojennych przez rosyjskich wojskowych.^{[83][84]} Przykładowo 23 stycznia 2025 r. rosyjscy żołnierze rozstrzelali co najmniej 6 jeńców w obwodzie donieckim.^[85]

SYTUACJA HUMANITARNA NA TERENACH AKTYWNYCH DZIAŁAŃ BOJOWYCH ORAZ NA TERYTORIACH PRZYFRONTOWYCH

TERENY AKTYWNYCH DZIAŁAŃ BOJOWYCH ORAZ TERYTORIA PRZYFRONTOWE

Z powyższej analizy wynika, że w sferze najbardziej aktywnych działań bojowych i terytoriów przyfrontowych znalazły się przede wszystkim obwody wschodnie: **doniecki, charkowski, chersoński, dniepropetrowski, sumski i zaporoski**. Tym niemniej należy dodać, że władze Ukrainy do terytoriów aktywnych działań bojowych zaliczają także m.in. miejscowości w dwóch rejonach obw. kijowskiego (rej.

⁸⁰ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁸¹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Dangers Faced by Local Officials in Wartime, 22.06.2023, <https://acleddata.com/2023/06/22/special-issue-on-the-targeting-of-local-officials-ukraine/>

⁸² ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁸³ BBC News, Avdiivka: Russia accused of executing prisoners of war after Ukraine withdraws, 20.02.2024, <https://www.bbc.com/news/world-europe-68338550>

⁸⁴ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

⁸⁵ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

browarski i buczański) oraz miejscowości w czterech rejonach obw. ługańskiego (rej. swatowski, siewierodonecki, starobielski i szczastyński).^{[86][87]}

Ponadto w ujęciu ukraińskiego prawa do terytoriów tymczasowo okupowanych zalicza się: całą Autonomiczną Republikę Krym; większą część obwodu ługańskiego; w obw. donieckim niektóre miejscowości w rejonach: mariupolski, wołnowaski, bachmucki, pokrowski, kramatorski, gorłowski, doniecki, kalmiuski; w obw. żytomierskim miejscowości w rej. korosteńskim; w obw. zaporoskim miejscowości w rejonach: berdiańskim, wasiliwskim, melitopolskim, pologiwskim; w obw. kijowskim miejscowości w rejonach: wiszgorodzkim, browarskim, buczańskim, czarnobylskim; w obw. mikołajowskim miejscowości w rejonach: basztański, mikołajowski; w obw. sumskim miejscowości w rejonach: ochtyrskim, sumskim, romeńskim, konotopskim; w obw. charkowskim miejscowości w rejonach: bohoduhiwski, iziumski, kupiański, charkowski, czuhiwski; w obw. czernihowskim miejscowości w rejonach: koriukiwski, niżynski, nowhorod-siwierski, pryłucki, czernihowski; w obw. chersońskim miejscowości w rejonach: heniczeński, skadowski, kachowski, berystawski, chersoński.^{[88][89]}

Dodatkowo, ustawodawstwo ukraińskie w wykazie terytoriów możliwych i aktywnych działań wojennych na d. 11.09.2025 r. wskazuje, iż także niektóre miejscowości w rejonach położonych w centralnych obwodach Ukrainy zostały zaliczone do „terytoriów możliwych działań bojowych” (ukr. території можливих бойових дій):

- w obwodzie czernihowskim miejscowości w rejonach: nowhorod-siwierskim, koriukiwskim, czernihowskim;
- w obwodzie kijowskim miejscowości w rejonach: browarskim, buczańskim, wyszhorodzkim, fastowskim;
- w obwodzie mikołajowskim miejscowości w rejonach: basztańskim, wozniesieńskim, mikołajowskim;

⁸⁶ Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. {Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій № 415 від 29.11.2024} Документ z1668-22, втратив чинність, поточна редакція - **Втрата чинності** від **20.03.2025**, підстава - **z0380-25**, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22>

⁸⁷ Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Документ z0380-25, чинний, поточна редакція - Редакція від 19.09.2025, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#Text>

⁸⁸ Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. {Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій № 415 від 29.11.2024} Документ z1668-22, втратив чинність, поточна редакція - **Втрата чинності** від **20.03.2025**, підстава - **z0380-25**, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22>

⁸⁹ Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Документ z0380-25, чинний, поточна редакція - Редакція від 19.09.2025, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#Text>

- w obwodzie odeskim miejscowości w rejonie: berezińskim, biłhorod-dnistrowskim, bołhradzkim, izmaiłowskim, odeskim, podilskim, rozdilianskim.^{[90][91]}

ZNISZCZENIA INFRASTRUKTURY

Infrastruktura energetyczna. Biuro Narodów Zjednoczonych ds. Koordynacji Pomocy Humanitarnej (OCHA) zauważa, że codziennie w Ukrainie odnotowuje się uszkodzenia i niszczenie infrastruktury cywilnej, od domów po elektrownie i wodociągi, szczególnie we wschodnich i południowych regionach Ukrainy. Ludzie nadal tracą domy i często mają ograniczony dostęp lub brak dostępu do podstawowych środków do życia, takich jak czysta woda, elektryczność i gaz. Ponadto z powodu nalotów i ostrzału artyleryjskiego nadal istnieje ryzyko katastrof wywołanych przez człowieka, niebezpiecznych dla środowiska i ludzi.^{[92][93]} Konflikt ma także negatywny wpływ na infrastrukturę krytyczną, taką jak porty, elektrownie, zapory wodne, elewatory zbożowe i inne. Na przełomie 2022 i 2023 r. zarejestrowano ponad 1200 ataków rakietowych na infrastrukturę energetyczną.^[94] W ciągu dwóch lat od początku pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę (24.02.2022) zniszczeniu uległo 19 lotnisk oraz 126 stacji kolejowych, zniszczono 25,4 tys. km² dróg i 346 mostów. Uszkodzeniu uległy wszystkie kontrolowane przez Ukrainę elektrownie ciepłe, hydroelektrownie, a także 18 elektrociepłowni, zaś 15 elektrociepłowni uszkodzono.^{[95][96]}

Powódź wywołana wysadzeniem tamy w Kachowce w maju 2023 r. odbiła się negatywnie na tysiącach mieszkańców regionu, ograniczając im dostęp do wody, elektryczności, gazu i służby zdrowia. Powódź dotknęła niemal 80 miasteczek i wiosek wzdłuż rzeki Dniepr, zmuszając 3600 ludzi, w tym 600 dzieci do opuszczenia domów.^[97]

⁹⁰ Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. {із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій № 415 від 29.11.2024} Документ z1668-22, втратив чинність, поточна редакція - **Втрата чинності** від **20.03.2025**, підстава - **z0380-25**, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22>

⁹¹ Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Документ z0380-25, чинний, поточна редакція - Редакція від 19.09.2025, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25#Text>

⁹² OCHA (UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Ukraine Situation Report, 19.09.2024, <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-situation-report-19-september-2024-enuk>

⁹³ OCHA (UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Ukraine Situation Report, 22.06.2022, <https://reports.unocha.org/en/country/ukraine/>

⁹⁴ Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis Situational Analysis - 31 August 2023, 31.08.2023; <https://reliefweb.int/attachments/a3b9427a-f07a-43a5-b444-ac4b7411b907/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20August%202023.pdf>

⁹⁵ KSE.ua., Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року, 04.2024, https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf

⁹⁶ Decentralization (Децентралізація в Україні), Окремі питання застосування оцінки майна при реалізації процедури компенсації за знищене та пошкоджене житло, 02.08.2024, <https://decentralization.ua/news/18425?page=2>

⁹⁷ Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis Situational Analysis - 31 August 2023, 31.08.2023; <https://reliefweb.int/attachments/a3b9427a-f07a-43a5-b444-ac4b7411b907/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20August%202023.pdf>

Ukraina pozostaje najbardziej zaminowanym krajem świata. Pola minowe zajmują obszar 174 000 km², co stanowi 20% terytorium kraju.^[98]

Mieszkalnictwo. Według danych z lutego 2023 r., ponad 1,4 mln pomieszczeń mieszkalnych w Ukrainie zostało zniszczonych lub uszkodzonych. Wiele osób musiało zaciągnąć kredyty, by naprawić swoje domy. Pomoc mieszkaniowa jest szczególnie potrzebna w strefach pobytu uchodźców wewnętrznych, ale także w przypadku osób powracających.^[99] Starcia i bombardowania nadal prowadzą do zniszczeń domów mieszkalnych i infrastruktury cywilnej, w szczególności w obwodzie donieckim, w okolicach Iziumu, Kupiańska, Charkowa i Nikopolu, a także sporadycznie w innych regionach Ukrainy.^[100]

Służba zdrowia. Według danych WHO, od lutego 2022 r. do połowy 2024 r. zanotowano ponad 1940 ataków na placówki służby zdrowia w Ukrainie.^[101] Niemalże połowa placówek służby zdrowia na wschodzie i południu Ukrainy, w tym w obwodach: donieckim, zaporoskim, mikołajowskim i charkowskim częściowo lub w całości zawiesiła pracę.^[102]

Szkolnictwo. Według szacunków organizacji humanitarnych, zniszczeniu uległo w Ukrainie ponad 418 placówek edukacyjnych, z czego 80 zostało całkowicie zburzonych.^[103] Coraz więcej dzieci powraca do stacjonarnego nauczania, ale w 1/3 szkół nadal dostępne jest tylko nauczanie online. Niejednokrotnie jest ono utrudnione ze względu na przerwy w dostawach prądu.^[104] Problemem jest także wyludnienie tych terenów. Ogółem szacuje się, że na terenach objętych działaniami wojennymi przestała istnieć więcej niż połowa szkół.^{[105][106]}

POMOC HUMANITARNA

Dostęp do pomocy humanitarnej w strefie konfliktu jest trudny, jednak konwoje humanitarne zasadniczo docierają nawet do stref konfliktu. Dostęp utrudnia stały

⁹⁸ RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), Zelenskiy Appeals To Ukraine's Partners To Send Demining Equipment, 13.08.2023, <https://www.rferl.org/a/ukraine-demining-mines-equipment-danger-russia/32545930.html>

⁹⁹ Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis Situational Analysis - 31 August 2023, 31.08.2023; <https://reliefweb.int/attachments/a3b9427a-f07a-43a5-b444-ac4b7411b907/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20August%202023.pdf>

¹⁰⁰ Relief Web, Ukrainian Crisis: Situational Analysis, 05.03.2024, <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukrainian-crisis-situational-analysis-05-march-2024>

¹⁰¹ WHO (World Health Organization), Grim milestone on World Humanitarian Day: WHO records 1940 attacks on health care in Ukraine since start of full-scale war, 19.08.2024, <https://www.who.int/europe/news/item/19-08-2024-grim-milestone-on-world-humanitarian-day--who-records-1940-attacks-on-health-care-in-ukraine-since-start-of-full-scale-war>

¹⁰² Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis Situational Analysis - 31 August 2023, 31.08.2023; <https://reliefweb.int/attachments/a3b9427a-f07a-43a5-b444-ac4b7411b907/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20August%202023.pdf>

¹⁰³ OHCHR (UN Office of the High Commissioner for Human Rights), Ukraine: Protection of civilians in armed conflict; November 2024 update, 10.12.2024, https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-12/Ukraine%20-%20protection%20of%20civilians%20in%20armed%20conflict%20%28November%20%202024%29_ENG.pdf

¹⁰⁴ Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis Situational Analysis - 31 August 2023, 31.08.2023; <https://reliefweb.int/attachments/a3b9427a-f07a-43a5-b444-ac4b7411b907/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20August%202023.pdf>

¹⁰⁵ Osvita.Rajon (Район.Освіта. Сторінка видання про навчання та освіту), В Україні за період 2022 - 2024 зменшилася кількість шкіл, 18.10.2024, 17:18, <https://osvita.rayon.in.ua/news/752263-v-ukraini-za-period-2022-2024-zmenshilasya-kilkist-shkil>

¹⁰⁶ Dyvys.Info (Дивись.info - новини Львова), На Львівщині за дев'ять років на 20,5% зменшилося закладів загальної середньої освіти, - статистика, 30.08.2024, 11:18, <https://dyvys.info/2024/08/30/skilky-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osvity-na-lvivshhyni/>

ostrzał i ataki rakietowe, co może powodować czasowe zawieszenie dostarczania pomocy.^[107] Pracownicy humanitarni nie zawsze otrzymują zezwolenia administracyjne na udanie się w strefy konfliktu, a cywile często nie wiedzą jak mogą uzyskać pomoc humanitarną, zwłaszcza ludzie starsi bez dostępu do smartfonów.^[108] Blokada spowodowana protestem kierowców na granicy polsko-ukraińskiej, również przyczyniła się do ograniczenia pomocy humanitarnej, dostarczanej w rejon przyfrontowy. W 2024 r. zanotowano ponad 50 incydentów ataków na magazyny z pomocą humanitarną, a także na pracowników.^[109] 19 września 2023 r. rosyjski atak bombowy na centrum Caritasu we Lwowie zniszczył ponad 300 ton pomocy humanitarnej.^[110]

SYTUACJA HUMANITARNA NA TERENACH ODDALONYCH OD LINII FRONTU

TERENY ODDALONE OD LINII FRONTU

Najnowsza redakcja wykazu terytoriów możliwych i aktywnych działań wojennych (z 27.12.2024) wskazuje, iż obwody: lwowski, iwanofrankiowski, tarnopolski, zakarpaci, czerniowiecki, wołyński, rówieński, żytomierski, chmielnicki, winnicki, czernihowski, kijowski, poławski, czerkaski, kirowohradzki, mikołajowski i odeski, a także miasto Kijów zostały zaliczone do terytoriów oddalonych od linii frontu.^[111]

Wyjątkiem jest północna część Polesia (północne rejony obwodów: wołyńskiego, rówieńskiego i żytomierskiego), które zostały zaminowane przez stronę ukraińską (20-30 km od granicy; pół miliona min) z uwagi na potencjalną możliwość zaistnienia ataku na Ukrainę od strony Białorusi, a także niektóre miejscowości w obwodach kijowskim, mikołajowskim i odeskim, które zostały zaliczone do terytoriów możliwych działań bojowych.^{[112][113]}

¹⁰⁷ Relief Web, Ukrainian Crisis: Situational Analysis, 05.03.2024, <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukrainian-crisis-situational-analysis-05-march-2024>

¹⁰⁸ Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis Situational Analysis - 31 August 2023, 31.08.2023; <https://reliefweb.int/attachments/a3b9427a-f07a-43a5-b444-ac4b7411b907/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20August%202023.pdf>

¹⁰⁹ Relief Web, Ukrainian Crisis: Situational Analysis, 05.03.2024, <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukrainian-crisis-situational-analysis-05-march-2024>

¹¹⁰ Rzeczpospolita, W ataku na Lwów spłonął magazyn organizacji Caritas, 19.09.2023, <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art39131541-w-ataku-na-lwow-splonal-magazyn-organizacji-caritas-bylo-w-nim-300-ton-darow>

¹¹¹ Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Документ z1668-22, чинний, поточна редакція від 27.12.2024, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22>

¹¹² Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Документ z1668-22, чинний, поточна редакція від 27.12.2024, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22>

¹¹³ Novynarnia. Ukrainian newsroom (Новинарня - український ньюзрум), Вдодж північного кордону України закладено пів мільйона мин, але треба більше, — Селезньов, 12.11.2023, 18:55, <https://novynarnia.com/2023/11/12/vzdovzh-pivnichnogo-kordonu-ukrayiny-zakladeno-piv-miliona-min-ale-treba-bilshe-seleznov/>

OBRONA CYWILNA

Ukraina jest de facto pierwszym państwem, po zakończeniu II wojny światowej, które w Europie musiało aktywować system ochrony ludności i obrony cywilnej w warunkach przedłużającego się konfliktu zbrojnego, charakteryzującego się dużą intensywnością. I wbrew pozorom w trudniejszych realiach XXI w.^[114]

Sposób funkcjonowania „jednolitego państwowego systemu obrony cywilnej” w Ukrainie (na każdym szczeblu władzy rządowej i samorządowej; w mniejszej i większej skali; w stanie pokoju i wojny, itp.) określa „Kodeks Obrony Cywilnej Ukrainy” z 02 października 2012 r. (ostatnia red. – 01.01.2025).^[115]

Obecnie na „jednolity państwowy system obrony cywilnej” Ukrainy składają się m.in.: likwidacja skutków sytuacji nadzwyczajnej, utrzymanie ciągłości dostępu do usług z domeny cyfrowej, świadczenie usług telekomunikacyjnych, usuwanie skutków paraliżowania energetyki przez stronę rosyjską, ale także zabezpieczenie własnej infosfery przed wrogimi, często zmasowanymi działaniami (najczęściej operacje z pogranicza operacji psychologicznych i innych narzędzi działań w domenie informacyjnej), rehabilitacja psychologiczno-medyczna, system ostrzegawczy (np. przed ostrzałem raketowym i bombardowaniem), system schronów i obiektów mogących służyć schronieniu, itp.^{[116][117]}

Mieszkańcy Ukrainy mogą w 62 centrach konsultacyjnych Państwowej Służby Ukrainy ds. Sytuacji Nadzwyczajnych uzyskać informację w zakresie niezbędnej pomocy i obrony cywilnej. Obywatele Ukrainy mogą także skontaktować się telefonicznie i/lub drogą elektroniczną w sytuacji trudnej, kryzysowej, nadzwyczajnej z operacyjno-ratowniczą służbą obrony cywilnej Państwowej Służby Ukrainy ds. Sytuacji Nadzwyczajnych.^{[118][119]}

Mieszkańcy Ukrainy są powiadamiani o sytuacji nadzwyczajnej (o nalotach, zbliżających się pociskach raketowych, dronach, o zagrożeniach chemicznych, biologicznych, jądrowych, o innych zagrożeniach dla zdrowia i życia) za pośrednictwem: głośników ulicznych, syren elektrycznych, automatycznych systemów przywoławczych, pojazdów wyposażonych w głośniki oraz za pośrednictwem sieci stacji radiowych i telewizyjnych. Specjalne systemy ostrzegawcze funkcjonują również w niektórych obiektach, takich jak elektrownie jądrowe.^[120]

¹¹⁴ InfoSecurity24, Zabezpieczenie ludności cywilnej. Lekcja z Ukrainy, 24.02.2023 09:35, <https://infosecurity24.pl/bezpieczenstwo-wewnetrzne/zabezpieczenie-ludnosci-cywilnej-lekcja-z-ukrainy>

¹¹⁵ Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Кодекс цивільного захисту України, Документ 5403-VI, чинний, поточна редакція - Редакція від 01.01.2025, підстава - 4170-IX, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

¹¹⁶ InfoSecurity24, Zabezpieczenie ludności cywilnej. Lekcja z Ukrainy, 24.02.2023 09:35, <https://infosecurity24.pl/bezpieczenstwo-wewnetrzne/zabezpieczenie-ludnosci-cywilnej-lekcja-z-ukrainy>

¹¹⁷ Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Кодекс цивільного захисту України, Документ 5403-VI, чинний, поточна редакція - Редакція від 01.01.2025, підстава - 4170-IX, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>

¹¹⁸ DSNS.ua, Консультаційні центри ДСНС України, <https://dsns.gov.ua/konsultaciyni-centri-dsns-ukrayini>

¹¹⁹ DSNS.ua, Управління забезпечення Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України, <https://uz.dsns.gov.ua/kontakti/aparat-upravlinnya>

¹²⁰ Fakty.com.ua. (Факти ICTV),Повітряна тривога: що робити і де шукати укриття, 27.10.2022, 13:02, <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20221027-sygnal-uvaga-vsime-yak-zvuchat-tryvozhni-syreny-ta-shho-robyty-v-razi-yih-uvimknennya/>

Władze Ukrainy utworzyły i udostępniły mapę sygnałów ostrzegawczych (<https://map.ukrainealarm.com/>). Od marca 2022 r. każdy obywatel/mieszkaniec Ukrainy może skorzystać z aplikacji „Alarm powietrzny” (ukr. „Повітряна тривога”; <https://www.ukrainealarm.com/>).^[121]

Ukraina posiada **znaczną ilość schronów i obiektów mogących służyć schronieniu**, które mogą być używane w czasie wojny. Jest to bezpośrednia pozostałość po systemie ochrony ludności i obrony cywilnej rozbudowywanym przez czas zimnej wojny w obrębie byłego ZSRR. W najnowszym okresie (po 1991) w Ukrainie powstało również wiele nowych schronów i obiektów mogących pełnić funkcję schronów.^[122]

Od lutego 2024 roku władze Ukrainy uruchomiły w aplikacji „Diia” usługę umożliwiającą dla obywateli/mieszkańców Ukrainy zorientowanie się, gdzie znajduje się najbliższy schron, zapoznanie się z trasą do najbliższego schronu, przejrzanie informacji na temat danego schronu (np. czy jest dostosowany dla dzieci i osób niepełnosprawnych), itp.^[123]

FUNKCJONOWANIE ADMINISTRACJI

Po wybuchu pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę, dekretem prezydenta Ukrainy z 24 lutego 2022 r. utworzono tymczasowe organy specjalne – administracje wojskowe we wszystkich obwodach i rejonach Ukrainy. Pracownikami administracji wojskowych stały się osoby wcześniej pracujące w cywilnej administracji państwowej, wojskowi, przedstawiciele organów porządkowych/policyjnych oraz służb obrony cywilnej.^[124] Poza tym w niezmienionej formie kontynuują swoją działalność organy samorządowe na wszystkich szczeblach.^[125]

Z ogólnodostępnych źródeł informacji wynika, że zarówno administracje wojskowe, jak i organy samorządowe, organy prokuratorskie i wymiaru sprawiedliwości, organy bezpieczeństwa oraz organy porządkowe/policyjne funkcjonują w miarę bezpiecznie i bez większych zakłóceń.^{[126][127][128]}

¹²¹ Ukraine Alarm, Zastosuнок Повітряна тривога, <https://www.ukrainealarm.com/>

¹²² InfoSecurity24, Zabezpieczenie ludności cywilnej. Lekcja z Ukrainy, 24.02.2023 09:35, <https://infosecurity24.pl/bezpieczenstwo-wewnetrzne/zabezpieczenie-ludnosci-cywilnej-lekcja-z-ukrainy>

¹²³ Diia.gov.ua Нова послуга в Дії: знаходьте найближче укриття в кілька кліків, 08.02.2024, <https://diia.gov.ua/news/nova-posluga-v-di-i-znahodte-najblizhche-ukrittja-v-kilka-klikiv>

¹²⁴ Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Указ Президента України „Про утворення військових адміністрацій”, Документ чинний, редакція прийняття від 24.02.2022, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>

¹²⁵ Ukrainska Pravda. Ukrainian online newspaper (Українська правда. Українське суспільно-політичне інтернет-ЗМІ), Як працює місцеве самоврядування в умовах воєнного стану?, 23.03.2022, 15:00, <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/03/23/7333907/>

¹²⁶ UKC (Урядовий контактний центр), Довідкова інформація, <https://ukc.gov.ua/a-dovidkova-informatsiya-a/>

¹²⁷ Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Перейменування в Миколаєві: ОВА запропонувала власні варіанти топонімів попри голосування містян, 17.07.2024, 15:20, <https://suspilne.media/mykolaiv/792079-pereimenuvanna-v-mikolaevi-ova-zaproponuvala-vlasni-varianti-toponimiv-popri-golosuvanna-mistan/>

¹²⁸ Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Друга річниця удару Росії по Миколаївській обласній раді: що відомо з трагедії, 29.03.2024, 12:24, <https://suspilne.media/mykolaiv/716372-druga-ricnica-udaru-rosii-po-mikolaivskij-oblasnij-radi-so-vidomo-z-tragedii/>

SYTUACJA HUMANITARNA

Zaopatrzenie w energię. Unia Europejska zapewnia Ukrainie zabezpieczenie energetyczne. Jest to możliwe dzięki temu, że zaraz po rozpoczęciu pełnoskalowej inwazji Rosji, w marcu 2022 r. Ukraina i Mołdawia zsynchronizowały swoje systemy z europejską kontynentalną siecią CESA, jednocześnie odcinając się od postradzieckiego systemu BRELL, w którym wciąż pracują Białoruś i Rosja. To oznacza, że ukraińskie systemy dziś pracują w tym samym trybie, co wspólnotowy system Unii Europejskiej. Europejskie możliwości przesyłu z państw Unii Europejskiej do Ukrainy i Mołdawii są wyznaczone na tzw. profilu synchronicznym i są na poziomie 2100 MW (megawatów). Zgodnie z unijnymi umowami, nad którymi czuwa Agencja ds. Współpracy Organów Regulacji Energetyki (ACER), odpowiedzialnością za dostarczanie energii na Ukrainę dzielą się cztery kraje: Słowacja, Węgry, Rumunia i Polska.^[129]

Na początku kwietnia 2025 r. Ukrenergo informowało, że obecnie nie ma ograniczeń dotyczących energii elektrycznej w Ukrainie, jednak apelowało jednocześnie o zmniejszenie zużycia, zwłaszcza w godzinach popołudniowych. Ukrenergo zaznaczyło, że prace naprawcze na instalacjach energetycznych po atakach z Rosji są kontynuowane, ale zużycie energii wzrasta w chłodne dni, co może powodować przeciążenia.^[130]

Handel i usługi. Pomimo wojny na pełną skalę zorganizowany handel detaliczny zachował większość swoich aktywów – od powierzchni przemysłowych po centra handlowe. 10 największych firm w branży zamknęło w sumie około 300 swoich supermarketów, ale zachowało ponad trzy tysiące placówek handlowych i otwiera nowe.^{[131][132]} Z otwartych źródeł informacji wynika, że większość ukraińskich firm z branży usługowej (90%) niezależnie od wojny nie zdecydowała się na relokację w bezpieczniejsze miejsca, kontynuowała pracę w swoich dotychczasowych siedzibach, przeważnie offline, stosując pewne ograniczenia. Obecnie głównym problemem branży usługowej w Ukrainie (do której zalicza się m.in. drobną branżę odzieżową, krawiecką i szewską, hotelarsko-restauracyjną, ubezpieczeniową, marketingową, sektor finansowy) jest brak rąk do pracy (głównie ze względu na odpływ ludności / wyjazdy dotychczasowych pracowników poza granice kraju).^{[133][134]}

Mieszkalnictwo. Eksperci zauważają, że mimo trwającej wojny, wielu ofiar, ogromnych zniszczeń, ciągłego zagrożenia, ukraiński rynek nieruchomości przeżywa

¹²⁹ Money.pl, Polska bezpiecznikiem energetycznym Ukrainy. Oto, na jakie gwarancje nas stać, 11.01.2025, 19:48, aktualizacja 11.01.2025 23:02, <https://www.money.pl/gospodarka/polska-bezpiecznikiem-energetycznym-ukrainy-oto-na-jakie-gwarancje-nas-stac-7111999219346144a.html>

¹³⁰ 112.ua, Czy powracają przerwy w dostawie prądu? Ukrenergo zdementowało plotki, 08.04.2025, <https://112.ua/pl/vidklucenna-elektroenergii-povertautsa-ukrenergo-sprostuvalo-cutki-59559>

¹³¹ Kyivstar Business Hub (Київстар Бізнес), Ціна змін. Трансформація роздрібної торгівлі під час війни. Тренди та аналітика, 14.09.2022, <https://hub.kyivstar.ua/articles/czina-zmin-transformacziya-rozdribnoyi-torgivli-pid-chas-vijny>

¹³² RAU (Retail Association of Ukraine; Асоціація ритейлерів України), Топ-10 українських продуктових мереж за кількістю магазинів і темпами відкриттів у 2023 році, 17.10.2023, 09:00, <https://rau.ua/novyni/top-10-erezh-kilkistju-magazyniv/>

¹³³ Kyivstar Business Hub (Київстар Бізнес), Чи є перспективи для розвитку сфери послуг в Україні під час війни?, 13.06.2023, <https://hub.kyivstar.ua/articles/chy-ye-perspektivy-dlya-rozvytku-sfery-poslug-v-ukrayini-pid-chas-vijny>

¹³⁴ Gazeta.ua. (Газета по-українськи), „Українки купують весільні босоніжки. Продажі зросли з 24 лютого” - Аліна Качоровська, 30.05.2022, 18:05, <https://gazeta.ua/articles/economics/ukrayinki-kupuyut-vesilni-bosonizhki-prodazhi-zrosli-z-24-lyutogo-alina-kachorovska/1091056>

prawdziwy boom.^[135] Rynek nieruchomości demonstruje powrót do stanu sprzed wybuchu pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę (sprzed 24.02.2022), we wszystkich segmentach. Kijów jest liderem jeżeli chodzi o budownictwo nowych mieszkań (w czwartym kwartale 2023 i w 2024 oddano do użytku 10,7 tys. nowych mieszkań, na drugim miejscu jest obwód kijowski – niemalże 8,6 tys. nowych mieszkań).^{[136][137]}

Od października 2022 r. w Ukrainie działa państwowy program „eDom” (ukr. „eОселя”), którego celem jest zapewnienie obywatelom Ukrainy łatwiejszego dostępu do mieszkań dostępnych na runku nieruchomości.^[138] Program cieszy się dużym zainteresowaniem, szczególnie w Kijowie, w obwodach kijowskim i odeskim.^[139]

Rynek pracy. Pełnoskalowa inwazja Rosji na Ukrainę (24.02.2022) negatywnie odbiła się na rynku pracy w większości regionów Ukrainy: obserwowane są znaczne wahania i zmiany. W porównaniu z przedwojennymi wskaźnikami, największą liczbę wakatów odnotowano m.in. w takich obwodach jak: kijowski i odeski.^{[140][141]}

Mająca szeroki zasięg wymuszona migracja poza granice kraju osób zdolnych do pracy, mobilizacja w szeregi SZ Ukrainy, pogłębienie dysproporcji pod względem wykształcenia/zdobyciego zawodu oraz nierównomierne odnowienie rynku pracy, zarówno pod względem geograficznym, jak i w kontekście gałęzi gospodarki, przyczyniły się do braku wykwalifikowanych kandydatów do zatrudnienia na regionalnych rynkach pracy. W kontekście powyższego najwyższą konkurencję na rynku pracy odnotowuje się w Kijowie i w obwodzie kijowskim.^{[142][143]}

Na początku 2025 r. informowano, że na ukraińskim runku pracy brakuje co najmniej 500 tys. osób (szczególnie na zachodzie Ukrainy).^[144]

¹³⁵ KRN.pl., Wojna w Ukrainie trwa dwa lata, ale... rynek nieruchomości kwitnie, 26.02.2024, <https://www.krn.pl/artukul/wojna-w-ukrainie-trwa-dwa-lata-ale-rynek-nieruchomosci-kwitnie,4297>

¹³⁶ Lun.ua., Підсумки 2023 ринку нерухомості від ЛУН, <https://lun.ua/misto/2023>

¹³⁷ Lun.ua., Підсумки ринку нерухомості 2024 від ЛУН, <https://lun.ua/misto/2024>

¹³⁸ eOselia, eОселя. Програма доступного кредитування житла, <https://eoselia.diiia.gov.ua/>

¹³⁹ UKurier.ua (Урядовий кур'єр), eОселя: З початку 2024 року українці взяли кредити на придбання житла на 1 млрд грн, 30.01.2024, <https://ukurier.gov.ua/uk/news/yeoselya-z-pochatku-2024-roku-ukrayinci-vzyali-kre/>

¹⁴⁰ NISS (Національний інститут стратегічних досліджень), Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року, 19.08.2024, <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>

¹⁴¹ Economichna Pravda (Economic Truth, ePravda - project of Ukrainianska Pravda {Ukrainian Truth}; Економічна правда - проект „Української правди”), Як відновлюється ринок праці, 17.11.2023, 08:16, <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/11/17/706673/>

¹⁴² Informator.ua. (Информатор), В яких регіонах України найбільша конкуренція на ринку праці: дослідження, 13.06.2024, 8:13, <https://informator.ua/uk/v-yakih-regionah-ukrajini-naybilsha-konkurenciya-na-rynku-praci-doslidzhennya>

¹⁴³ NISS (Національний інститут стратегічних досліджень), Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти, 04.03.2024, <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni>

¹⁴⁴ Fakty.com.ua. (Факти ICTV), Ринок праці 2025: чого очікувати та яких працівників не вистачатиме найбільше, 15.01.2025, <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20250115-rynok-praczi-2025-chogo-ochikuvaty-ta-yakih-praczivnykiv-ne-vystachatyne-najbilshe/>

Szkolnictwo. W roku szkolnym 2024/2025 w Ukrainie uruchomiono ok. 12 tys. przedszkoli i podobną ilość szkół podstawowych. Większość świadczy usługi edukacyjne w formie stacjonarnej.^{[145][146][147]}

W 2024 r. do szkół poszło o 14% mniej dzieci niż w 2023 r. Jednocześnie w ciągu ostatnich 4 lat liczba pierwszoklasistów zmalała o 31%: w 2021 było 400 173 pierwszoklasistów; w 2024 r. szkołę rozpoczęło 278 083 pierwszoklasistów.^{[148][149]} W związku ze zmniejszeniem liczby uczniów oraz na skutek problemów demograficznych, jak też w związku z wymuszoną migracją rodzin z dziećmi spowodowaną wojną, wiele szkół pozostało bez uczniów.^{[150][151]} Najwięcej szkół przestało działać w miejscowościach wiejskich. Tymczasem w miastach analogiczna tendencja jest mniej intensywna: w ciągu 4 lat zamknięto 260 szkół (tj. 5%).^{[152][153]} Najmniej placówek edukacyjnych przestało działać na zachodzie Ukrainy. Centralna Ukraina plasuje się mniej więcej po środku wskaźników (np. w obwodzie kijowskim liczba szkół pozostała na dotychczasowym poziomie, zaś w Kijowie i w obwodzie kirowohradzkim powstały nowe szkoły).^{[154][155]}

Obecnie co najmniej 600 tys. dzieci zdobywa wykształcenie w Ukrainie online (ok. 10% placówek oświatowych kształci wyłącznie online), dodatkowo 390 tys. dzieci uczy się online, przebywając poza granicami kraju.^{[156][157]} Wybór formy edukacji

¹⁴⁵ Osvita.Rajon (Район.Освіта. Сторінка видання про навчання та освіту), В Україні за період 2022 - 2024 зменшилася кількість шкіл, 18.10.2024, 17:18, <https://osvita.rayon.in.ua/news/752263-v-ukraini-za-period-2022-2024-zmenshilasya-kilkist-shkil>

¹⁴⁶ Espresso.TV (Еспресо ТВ - Інтернет-портал та телевізійний канал), В Україні за 4 роки закрили 2114 шкіл, а першокласників стало менше на понад 122 тис., - Education.ua, 24.10.2024, 19:34, <https://espresso.tv/suspilstvo-v-ukraini-za-4-roki-zakrili-2114-shkil-a-pershoklasnikiv-stalo-menshe-na-ponad-122-tis-educationua>

¹⁴⁷ RBC Ukraine (РБК Україна), Як працюватимуть дитячі садочки з 1 вересня: у МОН розкрили деталі, 29.08.2024, 10:30, <https://www.rbc.ua/rus/news/k-pratsyuvatimut-dityachi-sadochki-1-veresnya-1724916757.html>

¹⁴⁸ Osvita.Rajon (Район.Освіта. Сторінка видання про навчання та освіту), В Україні за період 2022 - 2024 зменшилася кількість шкіл, 18.10.2024, 17:18, <https://osvita.rayon.in.ua/news/752263-v-ukraini-za-period-2022-2024-zmenshilasya-kilkist-shkil>

¹⁴⁹ Espresso.TV (Еспресо ТВ - Інтернет-портал та телевізійний канал), В Україні за 4 роки закрили 2114 шкіл, а першокласників стало менше на понад 122 тис., - Education.ua, 24.10.2024, 19:34, <https://espresso.tv/suspilstvo-v-ukraini-za-4-roki-zakrili-2114-shkil-a-pershoklasnikiv-stalo-menshe-na-ponad-122-tis-educationua>

¹⁵⁰ Osvita.Rajon (Район.Освіта. Сторінка видання про навчання та освіту), В Україні за період 2022 - 2024 зменшилася кількість шкіл, 18.10.2024, 17:18, <https://osvita.rayon.in.ua/news/752263-v-ukraini-za-period-2022-2024-zmenshilasya-kilkist-shkil>

¹⁵¹ Espresso.TV (Еспресо ТВ - Інтернет-портал та телевізійний канал), В Україні за 4 роки закрили 2114 шкіл, а першокласників стало менше на понад 122 тис., - Education.ua, 24.10.2024, 19:34, <https://espresso.tv/suspilstvo-v-ukraini-za-4-roki-zakrili-2114-shkil-a-pershoklasnikiv-stalo-menshe-na-ponad-122-tis-educationua>

¹⁵² Osvita.Rajon (Район.Освіта. Сторінка видання про навчання та освіту), В Україні за період 2022 - 2024 зменшилася кількість шкіл, 18.10.2024, 17:18, <https://osvita.rayon.in.ua/news/752263-v-ukraini-za-period-2022-2024-zmenshilasya-kilkist-shkil>

¹⁵³ Espresso.TV (Еспресо ТВ - Інтернет-портал та телевізійний канал), В Україні за 4 роки закрили 2114 шкіл, а першокласників стало менше на понад 122 тис., - Education.ua, 24.10.2024, 19:34, <https://espresso.tv/suspilstvo-v-ukraini-za-4-roki-zakrili-2114-shkil-a-pershoklasnikiv-stalo-menshe-na-ponad-122-tis-educationua>

¹⁵⁴ Osvita.Rajon (Район.Освіта. Сторінка видання про навчання та освіту), В Україні за період 2022 - 2024 зменшилася кількість шкіл, 18.10.2024, 17:18, <https://osvita.rayon.in.ua/news/752263-v-ukraini-za-period-2022-2024-zmenshilasya-kilkist-shkil>

¹⁵⁵ Dyvys.Info (Дивись.info - новини Львова), На Львівщині за дев'ять років на 20,5% зменшилося закладів загальної середньої освіти, - статистика, 30.08.2024, 11:18, <https://dyvys.info/2024/08/30/skilky-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osvity-na-lvivshhyni/>

¹⁵⁶ NUS.org.ua (Нова Українська Школа), Менше ніж 10% українських шкіл працюють повністю дистанційно – Андрій Сташків, 07.08.2024, <https://nus.org.ua/2024/08/07/menshe-nizh-10-ukrayinskyh-shkil-pratsyuyut-povnistyu-dystantsijno-andrij-stashkiv/>

¹⁵⁷ Radio Svoboda (RFE/RL's Ukrainian Service; Радіо Свобода – Українська редакція Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода, РБС/РС), Повернення до шкіл, бомбосховища та канікули: що варто знати про навчальний рік 2024/25, 01.09.2024, 09:00, <https://www.radiosvoboda.org/a/novyy-navchalnyy-rik-v-ukrayini-shcho-treba-znaty/33096681.html>

w centrum Ukrainy zależy przede wszystkim od decyzji rodziców uczniów oraz możliwości kontynuacji nauki w czasie alarmów bombowych w schronach.^[158]

Służba zdrowia. Z ogólnodostępnych źródeł informacji wynika, że w Ukrainie w elektronicznym systemie służby zdrowia zarejestrowanych jest ponad 16 tys. placówek medycznych. Ponadto w Ukrainie funkcjonuje ponad 11 tys. ośrodków zdrowia, w warunkach wojennych po zniszczeniu zastępowanych mobilnymi/tymczasowymi punktami zdrowia. W elektronicznym systemie służby zdrowia zarejestrowanych jest też ponad 400 tys. pracowników służby zdrowia.^{[159][160][161]} Obecnie wszyscy pacjenci w Ukrainie mogą korzystać z bezpłatnej opieki medycznej, zarówno w stacjonarnych, jak i w mobilnych placówkach służby zdrowia. Mogą także ubiegać się o refundację leczenia poza granicami kraju (w trudnych, specyficznych przypadkach).^{[162][163]}

Z ogólnodostępnych źródeł informacji wynika, że ok. 40% placówek służby zdrowia w Ukrainie odczuwa brak kadr (wynik m.in. wyjazdów za granicę, rezygnacji z pracy i udziału w wojnie). W 59% placówek służby zdrowia pracują lekarze-przesiedleńcy.^[164]

Zniszczenia obiektów służby zdrowia dotknęły także obwody położone dalej od linii frontu. Kilka placówek medycznych zostało zniszczonych w Kijowie, w tym szpital dziecięcy Ochmatyd, który został zbombardowany.^[165] Na zachodzie Ukrainy odnotowano tylko kilka przypadków uszkodzenia/zniszczenia placówek służby zdrowia (po 1 przypadku w obwodzie rówieńskim i winnickim, 5 w obwodzie żytomierskim).^[166]

¹⁵⁸ SQE. State Service of Education Quality of Ukraine (ДСЯО. Державна служба якості освіти України) Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році, <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>

¹⁵⁹ NISS (National Institute for Strategic Studies; Національний інститут стратегічних досліджень, НІСД), Ресурси системи охорони здоров'я в умовах війни, 26.10.2022, <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/resursy-systemy-okhorony-zdorovya-v-umovakh-viyny-zhovten-2022r>

¹⁶⁰ Ekonomichna Pravda (Economic Truth, ePravda - project of Ukrainska Pravda {Ukrainian Truth}; Економічна правда - проєкт „Української правди“), Без картотек та виписок. Лікарі-підприємці діляться досвідом підключення до електронної системи охорони здоров'я (ЕКОЗ), 22.03.2023, 13:00, <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/22/698246/>

¹⁶¹ PHR (Physicians for Human Rights), Лікарні під прицілом. Як Росія протягом року знищувала систему охорони здоров'я України, <https://phr.org/wp-content/uploads/2023/02/EXEC-SUMMARY-Destruction-and-Devastation-Ukraine-Feb2023-UKRAINIAN-WebOptimized.pdf>

¹⁶² LODA.gov.ua. (Львівська обласна військова адміністрація), Мешканцям області нагадують про порядок надання меддопомоги на період воєнного стану, 29.03.2022р, <https://old.loda.gov.ua/news?id=66743>

¹⁶³ NISS (National Institute for Strategic Studies; Національний інститут стратегічних досліджень, НІСД), Ресурси системи охорони здоров'я в умовах війни, 26.10.2022, <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/resursy-systemy-okhorony-zdorovya-v-umovakh-viyny-zhovten-2022r>

¹⁶⁴ BBC News Ukraine (ББС Нїус Україна), Чи буде кому лікувати українців і скільки медиків виїхали за кордон або мобілізувались, 27.10.2023, <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv20443p506o>

¹⁶⁵ Health Cluster Ukraine, Health Cluster Bulletin, 07.2024, <https://response.reliefweb.int/ukraine/health>

¹⁶⁶ UHC, Мапа атак на заклади охорони здоров'я України. Інфографіка: за весь час війни, 24.02.2022-12.01.2025, <https://hospitalsunderattacks.org.ua/>

ZAGROŻENIA DLA CYWILÓW NIEZWIĄZANE Z KONFLIKTEM ZBROJNYM

TERRORYZM

30 sierpnia 2025 r. we Lwowie został zastrzelony Andrij Parubij – deputowany i były przewodniczący (w latach 2016–2019) Rady Najwyższej, który w 2014 r. pełnił funkcję komendanta samoobrony Majdanu. 1 września 2025 r. media przekazały, że zatrzymano mężczyznę, który przyznał się do winy i zeznał, iż działał w porozumieniu z „przedstawicielami Federacji Rosyjskiej”. Śledczy podejrzewają, że zabójstwo mogło być zaplanowaną egzekucją inspirowaną przez rosyjskie służby specjalne.^[167]

POZAPRAWNE EGZEKUCJE, UPROWADZENIA, POGROMY

Na terenach zajętych przez Federację Rosyjską, doniesienia o porwaniach, niewyjaśnionych zaginięciach, torturach i pozaprawnych egzekucjach są na porządku dziennym, jednak rzeczywista ich skala jest trudna do ustalenia.^[168]

Rzecznik Praw Dziecka FR, Maria Lvova Belova, oraz prezydent Putin zostali oskarżeni przez Ukrainę o deportację dzieci z Ukrainy do Rosji i ich sprawa została skierowana do Międzynarodowego Trybunału Karnego w Hadze. Strona rosyjska podała, że na terenie Federacji Rosyjskiej przebywa ponad 700 tys. dzieci, które przybyły z Ukrainy, w większości ze swoimi rodzinami.^[169] Strona ukraińska mówi zaś, że przymusowo wywieziono ponad 20 tys. dzieci.^[170]

PRZEMOC STOSOWANA W TRAKCIE DEMONSTRACJI I PROTESTÓW

Od momentu wybuchu pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę nie odnotowano większych demonstracji i protestów na terenie Ukrainy.^[171]

PRZESTĘPCZOŚĆ ZORGANIZOWANA

Przestępczość zorganizowana stanowi duży problem w Ukrainie. Dużą aktywność wykazują zdecentralizowane i elastyczne siatki przestępcze, głównie zajmujące się handlem narkotykami, kradzieżą mienia państwowego i rabunkami. Ukraina jest

¹⁶⁷ OSW. Ośrodek Studiów Wschodnich, Kolejny zmasowany rosyjski atak powietrzny na Kijów. 1287. dzień wojny, 02.09.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-09-02/kolejny-zmasowany-rosyjski-atak-powietrzny-na-kijow-1287-dzien-wojny>

¹⁶⁸ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), War in Ukraine, One Year On, Nowhere Safe, 01.03.2023, <https://acleddata.com/2023/03/01/war-in-ukraine-one-year-on-nowhere-safe/>

¹⁶⁹ RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), More Than 700,000 Ukrainian Children Taken To Russia Since Full-Scale War Started, Official Says, 31.07.2023, <https://www.rferl.org/a/russia-children-taken-ukraine/32527298.html>

¹⁷⁰ Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis Situational Analysis - 31 August 2023, 31.08.2023; <https://reliefweb.int/attachments/a3b9427a-f07a-43a5-b444-ac4b7411b907/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20August%202023.pdf>

¹⁷¹ ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>

krajem tranzytowym dla wielu przestępczych siatek, a w większych miastach Ukrainy działa wielu zagranicznych przestępców, w tym zwłaszcza z regionu Kaukazu.^[172]

W Ukrainie występuje silna, choć malejąca liczba zorganizowanych grup o charakterze mafijnym, na których czele stoi około 40 bossów przestępczych, znanych jako „wory-w-zakonie”, i z których większość mieszka poza granicami kraju. Grupy te działają na wielu rynkach, koncentrując się na handlu narkotykami i wymuszeniach. Grupy o charakterze mafijnym w dalszym ciągu wywierają wpływy polityczne i mają dostęp do wszystkich szczebli władzy państwowej w Ukrainie, co zapewnia im ochronę i wsparcie, zarówno w nielegalnej, jak i legalnej działalności. Co więcej, niektórzy przywódcy grup zostali politykami lub prominentnymi biznesmenami.^[173]

Inwazja rosyjska zmieniła strukturę zorganizowanych grup przestępczych. Na terenach okupowanych pojawiły się doniesienia o współpracy lokalnych siatek przestępczych z wojskami rosyjskimi w celu zdobycia większej władzy w nowych warunkach, a także o przypadkach wymuszeń, zwłaszcza ze strony cudzoziemskich mafii.^[174]

PRAWNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY DOTYCZĄCE ZMIANY MIEJSCA POBYTU

PRZEPISY REGULUJĄCE SWOBODĘ PRZEMIESZCZANIA SIĘ

Konstytucja i ustawy zapewniają obywatelom swobodę przemieszczania się w obrębie kraju, podróży zagranicznych, emigracji i repatriacji. Jednakże, władze ukraińskie w praktyce ograniczają te prawa, szczególnie w regionach położonych w sąsiedztwie strefy walk.

W sierpniu 2022 r. rząd Ukrainy wydał rozporządzenie o przymusowej ewakuacji mieszkańców obwodu donieckiego w związku z toczącymi się tam działaniami wojennymi przeciwko Rosji. Dokument przewidywał przesiedlenie ich w bezpieczne miejsca w centralnych i zachodnich obwodach kraju.^[175] Nie udało się jej zrealizować w całości, ale większość mieszkańców opuściła Donbas.^[176]

W celu realizacji działań na rzecz „reżimu prawnego stanu wojennego” ograniczono możliwość wyjazdu z Ukrainy obywateli tego kraju płci męskiej w wieku od 18 do

¹⁷² Global Organized Crime Index, Ukraine 2023, <https://ocindex.net/country/ukraine>

¹⁷³ Global Organized Crime Index, Ukraine 2023, <https://ocindex.net/country/ukraine>

¹⁷⁴ Global Organized Crime Index, Ukraine 2023, <https://ocindex.net/country/ukraine>

¹⁷⁵ Gazeta Prawna, Przymusowa ewakuacja z obwodu donieckiego. Ukraiński rząd wydał rozporządzenie, 3.08.2022, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8507574,ewakuacja-obwodu-donieckiego-rozporzadzenie-rzadu-ukrainy.html>

¹⁷⁶ Newsweek, Nie wiesz, kto wróg, kto przyjaciel, 11.08.2022, <https://www.newsweek.pl/swiat/spoleczenstwo/wojna-w-ukrainie-to-nasi-ludzie-chorzy-na-glowe-ale-ukraincy/brn2f9r>

60 lat.^[177]^[178] Państwowa Służba Graniczna Ukrainy (ukr. DPSU), posilając się aktami prawnymi Ukrainy, przygotowała materiał informacyjny dotyczący przekraczania granicy państwowej w czasie trwania „reżimu prawnego stanu wojennego”, w którym wskazano grupy/kategorie mężczyzn w wieku od 18 do 60 lat, którzy mogą opuszczać Ukrainę. Do ww. grup/kategorii mężczyzn należą m.in.: osoby, które posiadają dokument potwierdzający niepełnosprawność i mężczyźni będący ojcami trójki i więcej dzieci do 18 roku życia.^[179]

26 sierpnia 2025 r. rząd Ukrainy pozwolił mężczyznom w wieku od 18 do 22 lat swobodnie przekraczać granicę państwową mimo trwającego stanu wojennego. Jest to możliwe bez specjalnych zezwoleń pod warunkiem posiadania obowiązkowego dokumentu o rejestracji w ewidencji wojskowej.^[180]

MIGRACJE WEWNĘTRZNE

Wojna stała się przyczyną wewnętrznych przemieszczeń na masową skalę, zarówno przymusowych ewakuacji, jak i spontanicznych. Ogromne rzesze ludzi wyjechały ze swoich dotychczasowych domów, udając się w inne regiony kraju lub za granicę. Dość szybko zaczęto obserwować również dobrowolne powroty.^[181]

Pomimo toczącej się wojny państwo utrzymało możliwość podróży i przemieszczania się po większości terytorium kraju. Szczególną rolę odegrała kolej, która nie przestała funkcjonować nawet w najtrudniejszych okresach wojny i miała kluczowe znaczenie przy ewakuacji cywilów oraz w transporcie towarów i docierała również w rejony ogarnięte działaniami zbrojnymi, np. do Chersonia.^[182]

Obecnie liczba mieszkańców Kijowa zbliża się do poziomu sprzed wojny. W Kijowie przed wojną mieszkało 3,8 mln ludzi, po rosyjskiej inwazji z 24 lutego 2022 r. było ich mniej niż milion, teraz jest 3,6 mln. Wśród mieszkańców są osoby które powróciły do domu, ale także duża ilość wewnętrznych uchodźców. W mieście działa 400 szkół, w tym w trybie stacjonarnym i on-line, a także niektóre przedszkola. Działają usługi oraz około połowa zakładów przemysłowych.^[183]

¹⁷⁷ Business Rayon, Khto z cholovikiv mozhe peretnuti kordon v umovakh voyennoho, 04.05.2022, <https://business.rayon.in.ua/news/510638-khto-z-cholovikiv-mozhe-peretnuti-kordon-v-umovakh-voennogo-stanu-ofitsiynе-poyasnennya>

¹⁷⁸ Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis Situational Analysis - 31 August 2023, 31.08.2023; <https://reliefweb.int/attachments/a3b9427a-f07a-43a5-b444-ac4b7411b907/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20August%202023.pdf>

¹⁷⁹ DPSU, Перетинання державного кордону під час правового режиму воєнного стану. Питання-відповідь, 02.02.2023, <https://dpsu.gov.ua/ua/Peretinannya-derzhavnogo-kordonu-pid-chas-pravovogo-rezhimu-vonnogo-stanu-Pitannya-vidpovid/>

¹⁸⁰ OSW. Ośrodek Studiów Wschodnich, Kolejny zmasowany rosyjski atak powietrzny na Kijów. 1287. dzień wojny, 02.09.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-09-02/kolejny-zmasowany-rosyjski-atak-powietrzny-na-kijow-1287-dzien-wojny>

¹⁸¹ Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis Situational Analysis - 31 August 2023, 31.08.2023; <https://reliefweb.int/attachments/a3b9427a-f07a-43a5-b444-ac4b7411b907/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20August%202023.pdf>

¹⁸² Onet, Fenomen ukraińskich kolei w czasie wojny, 01.03.2023, <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/fenomen-ukraińskich-kolei-w-czasie-wojny-kluczowa-role-odegral-polski-pociag/jet0528>

¹⁸³ Gość, Obecnie w Kijowie jest ok. 3,5 mln ludzi; rok temu było ok. 800 tys., 28.02.2023, <https://www.qosc.pl/doc/8108978.Obecnie-w-Kijowie-jest-ok-3-5-mln-ludzi-rok-temu-bylo-ok-800-tys>

WYJAZD Z TERYTORIÓW TYMCZASOWO OKUPOWANYCH

Z terytoriów TOT/WOT („Tymczasowo Okupowanych Terenów”; ukr. „Тимчасово окуповані території”, TOT; ros. „Временно оккупированные территории”, BOT: anektowany Krym, i opanowane przez FR tereny obwodów donieckiego, ługańskiego, chersońskiego i zaporoskiego) drogą lądową można się przedostać tylko na terytorium Federacji Rosyjskiej. Aby podróżować po terenie Federacji Rosyjskiej należy posiadać paszport obywatela FR, tzw. „wewnętrzny paszport”, odpowiednik polskiego dowodu osobistego, albo - w przypadku osób, które nie mają obywatelstwa FR - odpowiednie zgody na pobyt - kartę czasowego lub stałego pobytu.^{[184][185]}

Osoby chcące wyjechać z okupowanej części obwodów donieckiego i ługańskiego (a także osoby przemieszczające się przez terytorium ww. obwodów z Krymu bądź z okupowanych części obwodów zaporoskiego i chersońskiego) mogą wjechać na terytorium FR przez punkty kontrolne, ustanowione na granicach obwodów. Mimo że tereny okupowane są uważane przez władze FR za integralną część kraju, na punktach kontrolnych przeprowadzane są bardzo szczegółowe kontrole, zwane w niektórych źródłach filtracją. Sprawdzane są dokumenty, telefony, listy, rzeczy osobiste oraz przeprowadzane są bardzo szczegółowe przesłuchania (większą uwagę zwraca się na osoby, które nie posiadają rosyjskiego paszportu; przedstawiciele organizacji pomocowych rekomendują wyczyszczenie telefonów i innych rzeczy osobistych z wszelkich przejawów wsparcia dla władz/SZ Ukrainy, potępienia władz/SZ FR, itp.). Negatywna weryfikacja w trakcie kontroli („filtracji”) może skutkować zawróceniem, zakazem wjazdu na terytorium FR / zakazem wyjazdu z TOT/WOT (na kilkudniowe, kilkutygodniowe, kilkuletnie okresy), a nawet zatrzymaniem. Posiadanie rosyjskiego paszportu pozwala uniknąć szczegółowej kontroli („filtracji”) w trakcie przekraczania granicznych punktów kontrolnych z TOT/WOT.^[186]

Punkty kontrolne ustanowione są w następujących miejscowościach:

- położonych przy granicy obwodu ługańskiego Ukrainy z terytorium FR: Izwarine, Wozneseniwka/Czerwonopartyzańsk, Dowżańskie;

- położone przy granicy obwodu donieckiego Ukrainy z terytorium FR: Maryniwka, Nowoazowsk, Ulianiwskie/Szramko.^{[187][188]}

¹⁸⁴ Portal „Gosuslugi” (portal „Госуслуги”), Что такое паспорт РФ. Когда нужно получать и менять паспорт РФ, <https://www.gosuslugi.ru/help/faq/passport/100159>; <https://www.gosuslugi.ru/help/faq/passport/101633>

¹⁸⁵ GOGOV (ГОГОВ- независимый информационный портал), Госуслуги в Симферополе. Как получить паспорт РФ в Симферополе, <https://gogov.ru/passport/simferopol>

¹⁸⁶ Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Заборона на в'їзд, фільтрація, обман. Які складнощі долають українці на шляху з окупації, 25.05.2025, 12:47, <https://suspilne.media/donbas/1023973-zaborona-na-vizd-filtracia-obman-aki-skladnosi-dolaut-ukrainci-na-slahu-z-okupacii/>

¹⁸⁷ V-variant (Східний Варіант), Дорога домой: как украинцам выехать из оккупации или из рф, 03.04.2024, 21:30, <https://v-variant.com.ua/ru/article/iak-vyikhaty-z-okupatsii-chy-rf/>

¹⁸⁸ V-variant (Східний Варіант), Дорога додому: як українці можуть виїхати з TOT, 23.04.2025, 16:31, <https://v-variant.com.ua/article/iak-vyikhaty-z-tot-2/>

Osoby wyjeżdżające z TOT/WOT mogą się przemieszczać własnym transportem, koleją, autobusem bądź samochodem (przy czym rekomenduje się wyjazdy organizowane przez lokalnych przewoźników: autobusami / busami).^[189]

Osoby chcące wyjechać z anektowanego Krymu drogą lądową, przez terytorium TOT/WOT mogą to zrobić przez trzy punkty kontrolne, w miastach: Dżankoj (północny-wschód Krymu), Armiańsk i Perekop (najdalej na północ wysunięte miasta Krymu, leżące na tzw. przesmyku perekopskim). Dalej przez miasta Geniczesk (obw. chersoński Ukrainy), Melitopol (obw. zaporoski Ukrainy), Mariupol (obw. doniecki Ukrainy) do miasta Taganrog (obw. rostowski FR).^{[190][191]}

Dodatkowo osoby wyjeżdżające z Krymu (a także osoby przemieszczające się przez terytorium Krymu z okupowanych części obw. zaporoskiego i chersońskiego) mogą to zrobić przez most Krymski (vel. Kerczeński). Można się tam przemieszczać koleją, autobusem bądź samochodem. Przy czym z uwagi na wzmocnione środki bezpieczeństwa na ww. moście odbywają się liczne kontrole dokumentów, bagażu i pojazdów: w tym celu zorganizowano 110 punktów kontrolnych.^{[192][193]}

PRZEJAZD PRZEZ TERYTORIUM FEDERACJI ROSYJSKIEJ

Po wyjeździe z TOT/WOT (w tym z Krymu) i dostaniu się na terytorium FR obywatele Ukrainy mogą udać się (drogą lądową lub lotniczą) do krajów trzecich. Dotyczy to jednak wyłącznie posiadaczy rosyjskich paszportów zagranicznych. Najczęściej wybierane kraje to: Kazachstan, Azerbejdżan, Turcja, Armenia, Gruzja, Uzbekistan, Finlandia, Litwa, Łotwa, Estonia. Gdy obywatele Ukrainy nie posiadają ukraińskich dokumentów, wyjeżdżają do krajów, z którymi FR posiada ruch bezwizowy. Dopiero po dotarciu do takiego kraju odnawiają swoje ukraińskie dokumenty lub otrzymują dokument powrotowy, tj. biały paszport.^[194]

Osoby wyjeżdżające z TOT/WOT własnym samochodem i chcące nim wyjechać z terytorium FR mogą skorzystać jedynie z przejścia granicznego z Łotwą.^[195]

¹⁸⁹ V-variant (Східний Варіант), Дорога додому: як українці можуть виїхати з TOT, 23.04.2025, 16:31, <https://v-variant.com.ua/article/iak-vyikhaty-z-tot-2/>

¹⁹⁰ URA News (Информационно-аналитическое агентство „УРА.РУ”. Главные новости Урала, России и мира), Как выехать из Крыма через новые регионы. Карта, 18.07.2023, 14:52, <https://ura.news/news/1052667771>

¹⁹¹ Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Шлях на підконтрольні Україні території: як жителям Криму виїхати з окупації та які документи для цього потрібні, 19.07.2025, 10:30, <https://suspilne.media/crimea/1070417-slah-na-pidkontrolni-ukraini-teritorii-ak-zitelam-krimu-viihati-z-okupacii-ta-aki-dokumenti-dla-cogo-potribni/>

¹⁹² TASS Russian News Agency (ТАСС - российское государственное федеральное информационное агентство), Что известно о Крымском мосте, 15.05.2025, <https://tass.ru/info/23949069>

¹⁹³ RIA Novosti Crimea (РИА новости Крым), Крымский мост – проезд свободен с двух сторон, 07.10.2025, 22:08, <https://crimea.ria.ru/20251007/krymskiy-most-operativnaya-informatsiya-k-vecheru-vtornika-1150032774.html>

¹⁹⁴ Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Шлях на підконтрольні Україні території: як жителям Криму виїхати з окупації та які документи для цього потрібні, 19.07.2025, 10:30, <https://suspilne.media/crimea/1070417-slah-na-pidkontrolni-ukraini-teritorii-ak-zitelam-krimu-viihati-z-okupacii-ta-aki-dokumenti-dla-cogo-potribni/>

¹⁹⁵ V-variant (Східний Варіант), Дорога додому: як українці можуть виїхати з TOT, 23.04.2025, 16:31, <https://v-variant.com.ua/article/iak-vyikhaty-z-tot-2/>

WJAZD NA TERYTORIUM UKRAINY

Na terytorium Ukrainy osoby pochodzące z TOT/WOT mogą wjechać wyłącznie poprzez kraje trzecie, graniczące z Ukrainą (Białoruś, Słowacja, Rumunia, Polska).^[196]

W kontekście powyższego, ukraińskie organizacje pomagające w wyjeździe obywateli Ukrainy z terenów okupowanych zauważają, że w przypadku obywateli Ukrainy, którzy opuścili TOT/WOT i chcą wjechać do Polski z terytorium Białorusi: **Polska uznaje jedynie ważny ukraiński biometryczny paszport zagraniczny oraz nie uznaje żadnych innych dokumentów potwierdzających tożsamość osób wyjeżdżających z TOT/WOT** przemieszczających się przez terytorium RB do Polski.^{[197][198]}

Obywatele Ukrainy, którzy dostali się na terytorium FR po wyjeździe z TOT/WOT, w tym z Krymu, mogą także skorzystać z tzw. korytarza humanitarnego. Obecnie, po zamknięciu (sierpień 2024) „korytarza humanitarnego” przez piesze przejście graniczne Kolotilivka-Pokrovka (ukr. Колотилівка-Покровка) na rosyjsko-ukraińskiej granicy (z obw. biełgorodzkiego FR do obw. sumskiego Ukrainy) jedyny „korytarz humanitarny” prowadzi przez piesze przejście graniczne Mokranie (biał. Мокраны) - Domanowo (ukr. Доманове) na białorusko-ukraińskiej granicy (z rejonu małoryckiego, w obwodzie brzeskim Białorusi do rejonu kowieńskiego, w obwodzie wołyńskim Ukrainy).^{[199][200]}

Przedstawiciele ukraińskich organizacji pomagających w wyjeździe z TOT/WOT (w tym z Krymu) informują, że dziennie przez piesze przejście graniczne Mokranie-Domanowo przechodzi 2-3 tys., a czasem nawet do 7 tys. osób. Po przekroczeniu granicy i znalezieniu się po stronie Ukrainy obywatele Ukrainy przybyli z TOT/WOT mogą skorzystać z pomocy medycznej, psychologicznej, socjalnej i prawnej, z noclegu, itd.^{[201][202]}

Zaznacza się przy tym, że pieszy „korytarz humanitarny” na granicy białorusko-ukraińskiej można przekroczyć tylko jeden raz. Gdy obywatel Ukrainy wróci do

¹⁹⁶ Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Шлях на підконтрольні Україні території: як жителям Криму виїхати з окупації та які документи для цього потрібні, 19.07.2025, 10:30, <https://suspilne.media/crimea/1070417-slah-na-pidkontrolni-ukraini-teritorii-ak-zitelam-krimu-viihati-z-okupacii-ta-aki-dokumenty-dla-cogo-potribni/>

¹⁹⁷ SZRU (Служба зовнішньої розвідки України), Як виїхати з TOT та РФ до України: роз'яснення, 16.08.2024, <https://szru.gov.ua/news-media/news/yak-vyikhaty-z-tot-ta-rf-do-ukrainy-rozysnennya>

¹⁹⁸ Realna Gazeta (Реальна Газета. Інформаційно-аналітичний онлайн-проект про Донбас і не тільки), Білорусь ввела „білий паспорт” для українців, які хочуть перейти кордон: кого це стосується, 21.02.2025, <https://realgazeta.com.ua/bilorus-vvela-bilyy-pasport-dlia-ukrayintiv-iaki-khochut-pereyty-kordon-koho-tse-stosuetsia/>

¹⁹⁹ Radio Svoboda (RFE/RL's Ukrainian Service; Радіо Свобода – Українська редакція Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода, РВЄ/РС), „Найбільше люди бояться фільтрації”: шлях українців без пункту „Колотилівки” через Білорусь, 20.08.2024, 12:00, <https://www.radiosvoboda.org/a/shlyakh-ukrayintiv-bez-kolotylivky-cherez-bilorus/33084449.html>

²⁰⁰ V-variant (Східний Варіант), Дорога домой: как украинцам выехать из оккупации или из РФ, 03.04.2024, 21:30, <https://v-variant.com.ua/ru/article/iak-vyikhaty-z-okupatsii-chy-rf/>

²⁰¹ Nyžni Sirohozy (Нижні Сірогози.City), Що потрібно знати про виїзд з окупації через гуманітарний коридор „Мокрани – Доманове”, 16.11.2024, 07:00, <https://nsirogozy.city/articles/391216/scho-potribno-znati-pro-viizd-z-okupacii-cherez-gumanitarnij-koridor-mokrani-domanove>

²⁰² Human Rights Centre „Zmina” (Центр прав людини „Зміна”), Пункт пропуску Доманове–Мокрани лишається найбезпечнішим шляхом виїзду з окупації – волонтери, 29.05.2025, <https://zmina.info/news/punkt-propusku-domanove-mokran-lyshayetsya-najbezpechnishym-shlyahom-vyvizdu-z-okupaciyi-volontery/>

TOT/WOT i postanowi ponownie przejść przez piesze przejście graniczne Mokrans-Domanowo nie zostanie przepuszczony przez straż graniczną Białorusi.^[203]

Władze Ukrainy nie uznają żadnych dokumentów podróży (przede wszystkim paszportów FR) wydanych w TOT przez władze FR (w Ukrainie rosyjskie dokumenty wydawane w TOT/WOT uważane są za nieważne).^{[204][205]}

Jednakże samo posiadanie rosyjskich dokumentów podczas pobytu w TOT/WOT (szczególnie przyjęcie rosyjskich paszportów) nie jest w Ukrainie „kryminalizowane”, gdyż ukraińskie władze (służby) zakładają, że ww. dokumenty (zwłaszcza paszporty FR) zostały przyjęte „pod przymusem”. Posiadanie rosyjskich dokumentów w trakcie pobytu (zamieszkiwania) w TOT/WOT nie pozbawia też automatycznie ukraińskiego obywatelstwa (szczególnie podkreśla się to w przypadku posiadaczy paszportów FR).^{[206][207]}

Ukraińskie organy dochodzeniowo-śledcze wszczynają postępowania karne jedynie w przypadku osób organizujących „paszportyzację” ob. Ukrainy w TOT/WOT, w przypadku obywateli walczących przeciwko SZ Ukrainy po stronie FR, w przypadku osób jawnie współpracujących z „władzami okupacyjnymi”, niekiedy także w sytuacji osób, które „całkowicie dobrowolnie” przyjęły rosyjskie obywatelstwo i paszport FR (przy czym udokumentowanie ww. „dobrowolności” jest niemalże niemożliwe; choć zdarzyły się pojedyncze przypadki przypisywania komuś ww. „dobrowolności” na wątpliwych przesłankach).^{[208][209]}

Pomocy w wyjeździe z TOT/WOT, w tym z Krymu (przy przekraczaniu granicznych punktów kontrolnych i w dalszej drodze) udziela wiele ukraińskich organizacji pozarządowych, współpracujących z władzami Ukrainy i posiadających kontakty

²⁰³ Realna Gazeta (Реальна Газета. Інформаційно-аналітичний онлайн-проект про Донбас і не тільки), Білорусь ввела „білий паспорт” для українців, які хочуть перейти кордон: кого це стосується, 21.02.2025, <https://realgazeta.com.ua/bilorus-vvela-bilyy-pasport-dlia-ukraintsiv-iaki-khochut-pereyty-kordon-koho-tse-stosuietsia/>

²⁰⁴ Human Rights Centre „Zmina” (Центр прав людини „Зміна”), Як живуть українці в Криму без російського громадянства?, 10.02.2017, <https://zmina.info/articles/kak-zhivut-ukraincy-v-krymu-bez-rossijskogo-grazhdanstva-2/>

²⁰⁵ Human Rights Centre „Zmina” (Центр прав людини „Зміна”), Росія готується до масових порушень прав українців в окупації, які до 30 квітня не отримають російський паспорт, 06.01.2025, <https://zmina.info/news/rosiya-gotuyetsya-do-masovyh-porushen-prav-ukrayincziv-v-okupacziyi-yaki-do-30-kvitnya-ne-otrymayut-rosijskij-pasport/>

²⁰⁶ Human Rights Centre „Zmina” (Центр прав людини „Зміна”), Як живуть українці в Криму без російського громадянства?, 10.02.2017, <https://zmina.info/articles/kak-zhivut-ukraincy-v-krymu-bez-rossijskogo-grazhdanstva-2/>

²⁰⁷ Human Rights Centre „Zmina” (Центр прав людини „Зміна”), Росія готується до масових порушень прав українців в окупації, які до 30 квітня не отримають російський паспорт, 06.01.2025, <https://zmina.info/news/rosiya-gotuyetsya-do-masovyh-porushen-prav-ukrayincziv-v-okupacziyi-yaki-do-30-kvitnya-ne-otrymayut-rosijskij-pasport/>

²⁰⁸ Human Rights Centre „Zmina” (Центр прав людини „Зміна”), Як живуть українці в Криму без російського громадянства?, 10.02.2017, <https://zmina.info/articles/kak-zhivut-ukraincy-v-krymu-bez-rossijskogo-grazhdanstva-2/>

²⁰⁹ Human Rights Centre „Zmina” (Центр прав людини „Зміна”), Росія готується до масових порушень прав українців в окупації, які до 30 квітня не отримають російський паспорт, 06.01.2025, <https://zmina.info/news/rosiya-gotuyetsya-do-masovyh-porushen-prav-ukrayincziv-v-okupacziyi-yaki-do-30-kvitnya-ne-otrymayut-rosijskij-pasport/>

z miejscowymi aktywistami (organizacjami pomocowymi), a nawet z przedstawicielami lokalnych władz w TOT/WOT.^{[210][211]}

Wśród największych (najbardziej znanych) organizacji pomagających w wyjeździe z TOT/WOT (w tym z Krymu) wymienia się: Krym SOS (<https://krymsos.com/>); Wschód SOS (<https://east-sos.org/>); Donbas SOS (<https://www.donbasssos.org/>); Wywieziemy (telegram: @vyvezemo); CPCZ „Zmiana” (HRC „Zmina”; <https://zmina.ua/>); Save Ukraine (<https://www.saveukraineua.org/>); Helping to Leave (<https://helpingtoleave.org/uk/>); gorąca linia „HelpPrint” (telegram: @Help_print_bot; e-mail: helpprintinfo@gmail.com).

WEWNĘTRZNI UCHODźCY

REGULACJE USTAWOWE

Prawo ukraińskie stanowi, że osoba wewnętrznje przesiedlona (ang. Internally Displaced Person, IDP; ukr. Внутрішньо переміщена особа, ВПО) to obywatel Ukrainy, cudzoziemiec lub bezpaństwowiec, legalnie przebywający na terytorium Ukrainy oraz posiadający prawo do stałego zamieszkania w Ukrainie, który pozostawił lub opuścił swoje miejsce zamieszkania na skutek bądź w celu uniknięcia negatywnych następstw konfliktu zbrojnego, tymczasowej okupacji, masowych przejawów przemocy, naruszeń praw człowieka lub na skutek sytuacji nadzwyczajnych (katastrofy przyrodnicze, ekologiczne, itp.).^[212]

Ukraińskie akty prawne stanowią, że prawo do wnioskowania o przyznanie oficjalnego statusu osoby wewnętrznje przesiedlonej (IDP) posiadają: od 24 lutego 2014 r. mieszkańcy **Krymu i Sewastopola**, od 7 kwietnia 2015 r. mieszkańcy obwodów: **donieckiego i ługańskiego**, od 24 lutego 2022 r. mieszkańcy obwodów: **wołyńskiego, dniepropetrowskiego, żytomierskiego, zaporoskiego, kijowskiego, mikołajowskiego, odeskiego, sumskiego, charkowskiego, chersońskiego, czernihowskiego i miasta Kijowa**.^[213]

SKALA PRZEMIESZCZEŃ

Według informacji Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji (IOM) z początków stycznia 2025 r., w Ukrainie przebywało ok. 3,7 mln osób wewnętrznje przesiedlonych/uchodźców wewnętrznzych (Internally Displaced Persons, IDPs) i 4,2 mln osób, które powróciły do swoich miejsc zamieszkania.^[214] Większość uchodźców pochodzi z obwodów przylegających do linii frontu, zwłaszcza na wschodzie: obwód

²¹⁰ V-variant (Східний Варіант), В Україні працюють організації, які евакуюють з тимчасово окупованих територій: контакти, 17.04.2025, 22:00, <https://v-variant.com.ua/v-ukraini-pratsiuiut-orhanizatsii-iaki-evakuuiut-z-tymchasovo-okupovanykh-terytoriy-kontakty/>

²¹¹ V-variant (Східний Варіант), „Об’єднані спільним горем”: де українці з TOT можуть отримати допомогу в Україні, 15.04.2025, 15:16, <https://v-variant.com.ua/article/ukrainsi-okupatsiia-dopomoha-2/>

²¹² MinRe.gov.ua. Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine, Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, <https://minre.gov.ua/informacziya/korysna-informacziya/korysna-informacziya-dlya-vpo/dovidnyk-vpo/>

²¹³ MinRe.gov.ua. Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine, Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, <https://minre.gov.ua/informacziya/korysna-informacziya/korysna-informacziya-dlya-vpo/dovidnyk-vpo/>

²¹⁴ International Organization for Migration, IOM, UKRAINE INTERNAL DISPLACEMENT REPORT GENERAL POPULATION SURVEY, Round 19, 01.2025, <https://reliefweb.int/report/ukraine/iom-ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-19-january-2025>

charkowski (1,3 mln przesiedlonych), obwód doniecki (1,07 mln), obwód chersoński i zaporoski – po ok. 0,5 mln. Wewnętrzni uchodźcy najczęściej pozostają w rejonach przyfrontowych, w obwodzie charkowskim, dniepropetrowskim oraz zaporoskim, a także przemieszczają się do dużych miast, takich jak Kijów i jego przedmieścia, Odessa i Połtawa. Stosunkowo dużą grupę osób wysiedlonych gości także Lwów. Obserwuje się również dużą ilość powrotów, zwłaszcza do Kijowa i Charkowa, zarówno z innych regionów Ukrainy, jak i z zagranicy. Jednak wielu uchodźców nie jest w stanie wrócić, gdyż ich domy znajdują się pod kontrolą rosyjską. Inne przyczyny niemożności powrotu to: zaminowanie terenu, utrata domu, obawa przed dalszymi bombardowaniami, a także brak możliwości utrzymania.^{[215][216]}

EWAKUACJA

Ewakuacje z terenów bezpośrednio zagrożonych działaniami wojennymi są prowadzone przez regionalne administracje wojskowe we współpracy z organami samorządowymi oraz organizacjami pozarządowymi i wolontariuszami, co ma zapewniać koordynację transportu (scentralizowanego konwoju autobusów i podstawianych pociągów).^[217]

Ewakuowane osoby są przewożone do bezpieczniejszych regionów w całej Ukrainie, tam gdzie są jeszcze miejsca. Wiadomo również, że kilka Punktów Zbiorowego Zamieszkania (zarządzanych przez lokalne administracje) odmówiło przyjęcia nowo przybyłych przesiedleńców (w ostatnim kwartale 2024 r.) głównie z powodu braku miejsc lub przystosowania do potrzeb osób starszych i z niepełnosprawnościami.^[218]

W marcu 2023 r. uchwalono przymusowy mechanizm ewakuacji dzieci z rejonu walk.^[219] Władze i administracja terenowa sukcesywnie prowadzą ewakuację z regionów, zagrożonych walkami. Niekiedy ludzie odmawiają ewakuacji – dotyczy to w szczególności osób niepełnosprawnych lub starszych, osób o skromnych dochodach, obawiających się, że nie będą mieli możliwości znalezienia domu lub pracy w nowym miejscu zamieszkania.^[220]

Ostatnia większa ewakuacja ludności dotkniętej działaniami wojennymi była prowadzona przez władze ukraińskie od 16 maja do 31 października 2024 r. i dotyczyła mieszkańców obwodów: donieckiego, charkowskiego, chersońskiego, sumskiego i zaporoskiego. Służby ewakuowały wówczas łącznie 163 tys. osób.^[221]

²¹⁵ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Ukraine Fact Sheet; Ukraine; February 2024, 08.02.2024, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2105721/bi-annual-fact-sheet-2024-02-ukraine.pdf>

²¹⁶ Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis Situational Analysis - 31 August 2023, 31.08.2023; <https://reliefweb.int/attachments/a3b9427a-f07a-43a5-b444-ac4b7411b907/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20August%202023.pdf>

²¹⁷ OCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Ukraine Humanitarian Needs and Response Plan Ukraine 2025, 16.01.2025, <https://humanitarianaction.info/article/ukraine-hnnp-2025>

²¹⁸ OCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Ukraine Humanitarian Needs and Response Plan Ukraine 2025, 16.01.2025, <https://humanitarianaction.info/article/ukraine-hnnp-2025>

²¹⁹ Radio eM, Ukraina. Rząd zezwolił na obowiązkową ewakuację dzieci z obszarów działań wojennych, 07.03.2023, <https://www.radioem.pl/doc/8118532.Ukraina-Rzad-zezwolil-na-obowiazkowa-ewakuacje-dzieci-z>

²²⁰ Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis - Situational Analysis 24 Feb 2023, 24.02.2023, <https://reliefweb.int/attachments/aed7bb76-af4f-4d23-90a3-f6205d0b6f6e/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20February%202023%20.pdf>

²²¹ OCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Ukraine Humanitarian Needs and Response Plan Ukraine 2025, 16.01.2025, <https://humanitarianaction.info/article/ukraine-hnnp-2025>

W styczniu 2025 r. ukończono ewakuację dzieci z Pokrowska. Obecnie w mieście przebywa ok. 7 tys. mieszkańców, co stanowi 1/6 jego przedwojennej populacji.^[222]

POMOC DLA WEWNĘTRZNIE PRZESIEDLONYCH (IDPs)

Instytucją odpowiedzialną za udzielanie pomocy osobom wewnętrźnie przesiedlonym pozostaje głównie ukraińskie Ministerstwo Polityki Socjalnej i jego regionalne oddziały w całym kraju oraz Ministerstwo Jedności Narodowej (wcześniej Ministerstwo Tymczasowo Okupowanych Terytoriów Ukrainy).^[223]

Obywatele, cudzoziemcy i bezpaństwowcy, którzy chcą korzystać z pomocy władz Ukrainy i posiadać oficjalny status IDP, powinni złożyć wniosek o wydanie certyfikatu (poświadczenia) osoby wewnętrźnie przesiedlonej (ukr. довідка внутрішньо переміщеної особи; довідка ВПО).^[224]

Władze Ukrainy wspierają oficjalnie zarejestrowanych IDPs w zakresie: usług socjalnych, administracyjnych i medycznych, w zakresie zatrudnienia i osiedlenia. Władze Ukrainy informują o utworzeniu ponad miliona miejsc dla IDPs.^{[225][226]}

POMOC MIESZKANIOWA

Większość rodzin uchodźców wewnętrznych usamodzielniała się. Wynajmują prywatnie lub kupują mieszkania, stare domy na wsiach w bezpieczniejszych regionach. Są przypadki, kiedy właściciele udostępniają swoje domy bezpłatnie, prosząc jedynie o opłacanie mediów. Wspierają najemców podstawowymi produktami.^{[227][228]} Niemniej jednak wynajem pochłania znaczną część dochodów osób przesiedlonych. Niektórzy właściciele nieruchomości niechętnie wynajmują mieszkania uchodźcom wewnętrznym, obawiając się, że mogą oni wkrótce wrócić do domu lub nie będą w stanie płacić regularnie za wynajem.^[229]

Spośród wspomnianych 3,6 mln osób wewnętrźnie przesiedlonych w Ukrainie, wg danych agend ONZ, 79 tys. mieszka w 1800 zbiorowych punktach zamieszkania/schroniskach, które znajdują się głównie w zachodniej i centralnej

²²² Eruomajdan, Ukraine completes child evacuation from embattled Pokrovsk as Russians press from south, 27.01.2025, <https://euromaidanpress.com/2025/01/27/ukraine-completes-child-evacuation-from-embattled-pokrovsk-as-russians-press-from-south/>

²²³ Ministerstwo Polityki Socjalnej Ukrainy, Внутрішньо переміщені особи, 2025, <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>

²²⁴ MinRe.gov.ua. Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine, Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, <https://minre.gov.ua/informacziya/korysna-informacziya/korysna-informacziya-dlya-vpo/dovidnyk-vpo/>

²²⁵ MinRe.gov.ua. Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine, Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, <https://minre.gov.ua/informacziya/korysna-informacziya/korysna-informacziya-dlya-vpo/dovidnyk-vpo/>

²²⁶ UkrInform, В Україні створили понад мільйон місць для проживання переселенців – звіт ТСК, 25.04.2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3700653-v-ukraini-stvorili-ponad-miljon-misc-dla-prozivanna-pereselenciv-zvit-tsk.html>

²²⁷ Pravda.com.ua, Створює затишок практично з нічого: як дівчина з Криму допомагає ВПО облаштувати старі будинки на Чернігівщині, 19.06.2024, <https://life.pravda.com.ua/society/stvoryuye-zatishok-praktichno-z-nichogo-yak-divchina-z-krimu-dopomagaye-vpo-oblashtuvati-stari-budinki-na-cherhigivshchyni-302180/>

²²⁸ Oko.press, Połowa wszystkich uchodźców wojennych pozostała w Ukrainie. Co się z nimi dzieje? 2.01.2025, <https://oko.press/polowa-uchodzcow-wojennych-w-ukrainie>

²²⁹ KyivIndependent.com, Thousands of Ukrainian IDPs are struggling to adapt amid housing, employment crises, 19.07.2024, <https://kyivindependent.com/what-happens-after-evacuation-ukraines-idps-struggle-to-adapt-amid-housing-employment-crises-2/>

Ukrainie.^{[230][231]} Z kolei wg projektu realizowanego przez ukraińskie Ministerstwo Transformacji Cyfrowej, Kancelarię Prezydenta Ukrainy i Koleje Ukraińskie, o nazwie „Tam, gdzie na was czekają” (ukr. TAM, ДЕ БАС ЧЕКАЮТЬ), w miejscach tymczasowego zamieszkania przebywa obecnie 1 365 855 osób i wolnych pozostaje ok. 15 tys. miejsc.^{[232][233][234]}

Wiele z tych miejsc zostało zbudowanych jako akademiki/internaty, szkoły czy ośrodki zdrowia i nie posiada warunków do dłuższego przebywania w nich tak dużych grup ludzi z różnymi specjalnymi potrzebami. Brakuje w nich odpowiedniego zaplecza sanitarnego. Mieszkające w nich osoby pozostają w dużej mierze uzależnione od pomocy humanitarnej.^{[235][236]}

W niektórych regionach Ukrainy powstały również tzw. miasteczka modułowe, dzięki współpracy władz samorządowych z lokalnymi i międzynarodowymi organizacjami. Zakwaterowanie w nich jest bezpłatne dla osób wewnątrznie przesiedlonych, rachunki za media opłaca miasto. Mimo, że niektórzy przesiedleńcy mieszkają w nich ponad 2 lata, są to jednak rozwiązania tymczasowe.^[237]

Ukraińskie władze nadal opracowują państwową strategię budowy bardziej trwałych (na dłuższy czas) mieszkań dla przesiedleńców wewnętrznych. Władze lokalne w niektórych regionach (Lwów, Kijów) wdrażają z własnej inicjatywy takie projekty, często finansowane przez międzynarodowych darczyńców, ale nie ma jak na razie, wg ekspertów, koordynacji między nimi, aby też dzielić się najlepszymi rozwiązaniami.^[238]

UCHODŹCY W KRAJACH SĄSIEDNICH

Według danych UNHCR z grudnia 2024 r., na świecie zarejestrowano ponad 6 mln uchodźców z Ukrainy, z czego najwięcej w Europie – 4,75 mln. Większość z została uznana za uchodźców i objęta ochroną czasową. Ilość ta znacząco zmalała z ponad 8 mln, zarejestrowanych ogółem na świecie w 2022 r.^[239] Najwięcej ukraińskich uchodźców obecnie przebywa w Niemczech (1,3 mln), a następnie w Polsce (960

²³⁰ OCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Ukraine Humanitarian Needs and Response Plan Ukraine 2025, 16.01.2025, <https://humanitarianaction.info/article/ukraine-hnnp-2025>

²³¹ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Ukraine emergency: Three years one, 2025 update, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/114594>

²³² Help.gov.ua, TAM, ДЕ БАС ЧЕКАЮТЬ, aktualizacja z 2025, <https://booking.help.gov.ua/>

²³³ Oko.press, Połowa wszystkich uchodźców wojennych pozostała w Ukrainie. Co się z nimi dzieje? 2.01.2025, <https://oko.press/polowa-uchodzcow-wojennych-w-ukrainie>

²³⁴ Svoi.city, Житло для ВПО. Розповідаємо, де переселенці можуть знайти тимчасовий прихисток, 18.04.2024, <https://svoi.city/articles/355069/zhitlo-dlya-vpo-rozpovidayemo-de-pereselenci-mozhut-znaiti-timchasovij-prihistok>

²³⁵ OCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Ukraine Humanitarian Needs and Response Plan Ukraine 2025, 16.01.2025, <https://humanitarianaction.info/article/ukraine-hnnp-2025>

²³⁶ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Ukraine emergency: Three years one, 2025 update, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/114594>

²³⁷ Oko.press, Połowa wszystkich uchodźców wojennych pozostała w Ukrainie. Co się z nimi dzieje? 2.01.2025, <https://oko.press/polowa-uchodzcow-wojennych-w-ukrainie>

²³⁸ KyivIndependent.com, Thousands of Ukrainian IDPs are struggling to adapt amid housing, employment crises, 19.07.2024, <https://kyivindependent.com/what-happens-after-evacuation-ukraines-idps-struggle-to-adapt-amid-housing-employment-crises-2/>

²³⁹ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Ukraine Situation Flash Update #66; 12.03.2024, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2105434/2024+03+08+Ukraine+Flash+Update+No+66.pdf>

tys.) oraz Czechach (550 tys.).^{[240][241]} Według danych UNHCR, na terenie Federacji Rosyjskiej przebywa natomiast 1,28 mln obywateli Ukrainy, przy czym nie jest jasne, ilu z nich opuściło kraj dobrowolnie. Według oficjalnych danych FR, 65 tys. obywateli Ukrainy otrzymało status uchodźcy lub inną formę ochrony w FR.^[242]

PODSUMOWANIE

Zgodnie z zapisami obowiązującej Konstytucji Ukrainy z 1996 r., Ukraina jest republiką o prezydencko-parlamentarnym systemie politycznym.

Kara śmierci nie występuje w ukraińskim porządku prawnym, nie jest ani orzekana, ani wykonywana.

W Ukrainie trwa konflikt zbrojny. W następstwie agresji wojskowej, Federacja Rosyjska okupuje część terytorium Ukrainy, w tym **Krym** oraz części obwodów: **donieckiego, ługańskiego, zaporoskiego i chersońskiego**. Obecnie linia frontu przebiega przez wschodnią i południowo-wschodnią część Ukrainy.

Ludność cywilna w rejonie walk i w pobliżu linii frontu narażona jest na utratę zdrowia i życia w wyniku prowadzonej wymiany ognia, ostrzału artyleryjskiego i rakietowego. Najbardziej zagrożeni są mieszkańcy obwodów: **donieckiego, charkowskiego, chersońskiego, dniepropetrowskiego, sumskiego i zaporoskiego**. W tych obwodach panuje również bardzo trudna sytuacja humanitarna. Na regularne ostrzały narażeni są także w szczególności mieszkańcy miasta Kijów.

Lepsza sytuacja bezpieczeństwa i humanitarna panuje **na zachodzie i w centrum Ukrainy** (obwody: **lwowski, iwanofrankiowski, tarnopolski, zakarpacki, czerniowiecki, wołyński, rówieński, żytomierski, chmielnicki, winnicki, czernihowski, kijowski, poławski, czerkaski, kirowohradzki, mikołajowski i odeski**). Ludność cywilna tych obwodów również doświadcza skutków wojny ze względu na sporadyczne ataki rakietowe na tereny miejskie oraz niszczenie infrastruktury energetycznej i krytycznej, jednak skala przemocy nie ma charakteru powszechnego. Wprowadzono system obrony cywilnej. Działa tam państwowa administracja, zapewnione jest bezpieczeństwo żywności i dostęp do podstawowych usług, takich jak szkolnictwo i służba zdrowia.

Na **terytoriach tymczasowo okupowanych** najbardziej zagrożone są osoby, mieszkające wzdłuż linii frontu, natomiast na terenach bardziej od niej oddalonych, w tym w szczególności na większości obszarów obwodu **ługańskiego i na Krymie** nie notuje się powszechnego zagrożenia dla życia cywilów.

Po wybuchu wojny, miliony obywateli Ukrainy przemieściły się wewnątrz kraju i poza granice państwa. O status osoby wewnętrznie przesiedlonej mogą się starać zarówno osoby pochodzące z terenów okupowanych, jak i z terenów frontowych i przyfrontowych. W rejonach walk władze prowadzą akcje ewakuacyjne ludności

²⁴⁰ UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Ukraine Refugee Situation, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

²⁴¹ Dziennik, Ukraińcy wyjeżdżają z Polski. Chcą zdążyć przed 1 września, 31.08.2023, <https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/9288036,ukraincy-wyjezdza-z-polski-chca-zdazyc-przed-1-wrzesnia.html>

²⁴² UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Refugees from Ukraine registered for Temporary Protection or similar national protection schemes in Europe, 07.03.2023, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

cywilnej. Władze Ukrainy udzielają pomocy osobom wewnętrźnie przemieszczonym, zapewniając im schronienie i pomoc rzeczową.

Jednakże bezpośredni wjazd do Ukrainy z terenów tymczasowo okupowanych nie jest możliwy. Z tego terytorium można wyjechać wyłącznie do FR, po przejściu kontroli bezpieczeństwa na posterunkach kontrolnych, posiadając ważne rosyjskie dokumenty tożsamości lub zezwolenie na pobyt. Granicę lądową z Ukrainą można przekroczyć jedynie poprzez kraje trzecie, w tym przez jedno otwarte przejście graniczne z Białorusią. Ukraina nie akceptuje rosyjskich dokumentów tożsamości wydawanych na terenach okupowanych. Dlatego przed wjazdem do Ukrainy, należy uzyskać dokument powrotowy (tzw. biały paszport) lub przedłużyć ukraińskie dokumenty w miejscowym konsulacie Ukrainy w kraju trzecim.

ZASTRZEŻENIE

Niniejsze opracowanie tematyczne zostało przygotowane przez Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia Urzędu do Spraw Cudzoziemców na potrzeby prowadzenia postępowań w sprawach o udzielenie ochrony międzynarodowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Opracowanie na temat sytuacji bezpieczeństwa może być pomocne w szczególności w sprawach rozpatrywanych w oparciu o **art. 15 pkt. 3 oraz art. 18 pkt. 1. Ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP z dn. 13 czerwca 2003 z późn. zmianami.**

Treść opracowania nie przesądza jednak o wyniku decyzji w indywidualnym postępowaniu administracyjnym, gdyż zawsze brana jest pod uwagę całość zgromadzonego materiału dowodowego i indywidualny charakter sprawy.

Informacje zamieszczone w niniejszym opracowaniu pochodzą w większości z publicznie dostępnych źródeł. Zostały one zebrane i opracowane przy zachowaniu zasady neutralności i obiektywizmu, a także z dołożeniem najwyższej staranności – tak, by odzwierciedlały aktualny w chwili publikacji opracowania stan wiedzy na prezentowany temat, a także pochodziły z różnych źródeł.

Terminologia użyta w niniejszym opracowaniu nie jest terminologią prawniczą. Określenia takie jak „prześladowanie”, „dyskryminacja”, „konflikt” itp. używane mogą być, za materiałami źródłowymi, w znaczeniu potocznym i nie są tożsame z definicjami podanymi w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Niniejsze opracowanie zawiera wyłącznie informacje, poglądy i opinie prezentowane przez autorów materiałów źródłowych. Oświadczenia i oceny zawarte w niniejszym opracowaniu nie są i nie mogą być uważane za oświadczenia i oceny własne Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Niniejsze opracowanie nie jest także i nie może być uważane za jakąkolwiek deklarację polityczną polskich władz.

Urząd do Spraw Cudzoziemców nie ponosi odpowiedzialności prawnej za publikowane w opracowaniu treści ani nie jest zobowiązany do publikacji jego aktualizacji, a także nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania udostępnionych informacji.

Informujemy, że autorskie prawa majątkowe do niniejszego opracowania, w tym prawo do jego rozpowszechniania i publicznego udostępniania w Internecie, przysługują wyłącznie Urzędowi do Spraw Cudzoziemców (adres: ul. Koszykowa 16, 00-564 Warszawa; NIP: 5262548316; REGON: 017315012).

.

BIBLIOGRAFIA

1. 112.ua, Czy powracają przerwy w dostawie prądu? Ukrenergó zdemontowało plotki, 08.04.2025, <https://112.ua/pl/vidklucenna-elektroenergii-povertautsa-ukrenergó-sprostuvalo-cutki-59559>
2. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Dangers Faced by Local Officials in Wartime, 22.06.2023, <https://acleddata.com/2023/06/22/special-issue-on-the-targeting-of-local-officials-ukraine/>
3. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
4. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), filtry: Ukraine, 01.09.2025-12.09.2025, dane pobrano 17.09.2025, <https://acleddata.com/data-export-tool>
5. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), Ukraine Conflict Monitor. Select date range from 01.01.2025 to 05.09.2025, <https://acleddata.com/monitor/ukraine-conflict-monitor>
6. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), War in Ukraine, One Year On, Nowhere Safe, 01.03.2023, <https://acleddata.com/2023/03/01/war-in-ukraine-one-year-on-nowhere-safe/>
7. BBC News Ukraine (ББС Ніс Україна), Чи буде кому лікувати українців і скільки медиків виїхали за кордон або мобілізувались, 27.10.2023, <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cv20443p506o>
8. BBC News, Avdiivka: Russia accused of executing prisoners of war after Ukraine withdraws, 20.02.2024, <https://www.bbc.com/news/world-europe-68338550>
9. Business Rayon, Khto z cholovikiv mozhe peretnuty kordon v umovakh voyennoho, 04.05.2022, <https://business.rayon.in.ua/news/510638-khto-z-cholovikiv-mozhe-peretnuti-kordon-v-umovakh-voennogo-stanu-ofitsiyne-poyasnennya>
10. CIA (Central Intelligence Agency), The World Factbook, Countries. Europe: Ukraine, 10.09.2025, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/>
11. CVK Ukraine, Elections of the President of Ukraine on March 31, 2019, https://www.cvk.gov.ua/vibory_category/vibori-prezidenta-ukraini/vibori-prezidenta-ukraini-2019.html
12. Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis - Situational Analysis 24 Feb 2023, 24.02.2023, <https://reliefweb.int/attachments/aed7bb76-af4f-4d23-90a3-f6205d0b6f6e/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20February%202023%20.pdf>
13. Data Friendly Space, published by ReliefWeb: Ukrainian Crisis Situational Analysis - 31 August 2023, 31.08.2023; <https://reliefweb.int/attachments/a3b9427a-f07a-43a5-b444-ac4b7411b907/DFS%20Ukraine%20Situation%20Analysis%20August%202023.pdf>
14. Decentralization (Децентралізація в Україні), Области, 11.09.2025, <https://decentralization.ua/areas/>

15. Decentralization (Децентралізація в Україні), Окремі питання застосування оцінки майна при реалізації процедури компенсації за знищене та пошкоджене житло, 02.08.2024, <https://decentralization.ua/news/18425?page=2>
16. DESS, Етнічні спільноти України, <https://dess.gov.ua/statistics-2020-ethno/>
17. Diia.gov.ua Нова послуга в Дії: знаходьте найближче укриття в кілька кліків, 08.02.2024, <https://diia.gov.ua/news/nova-posluga-v-di-yi-znahodte-najblizhche-ukrittta-v-kilka-klikiv>
18. DPSU, Перетинання державного кордону під час правового режиму воєнного стану. Питання-відповідь, 02.02.2023, <https://dpsu.gov.ua/ua/Peretinannya-derzhavnogo-kordonu-pid-chas-pravovogo-rezhimu-vonnogo-stanu-Pitannya-vidpovid/>
19. DSNS.ua, Консультаційні центри ДСНС України, <https://dsns.gov.ua/konsultaciyini-centri-dsns-ukrayini>
20. DSNS.ua, Управління забезпечення Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України, <https://uz.dsns.gov.ua/kontakti/aparat-upravlinnya>
21. Dyvys.info (Дивись.info - новини Львова), На Львівщині за дев'ять років на 20,5% зменшилося закладів загальної середньої освіти, - статистика, 30.08.2024, 11:18, <https://dyvys.info/2024/08/30/skilky-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osvity-na-lvivshhyni/>
22. Dziennik, Ukraińcy wyjeżdżają z Polski. Chcą zdążyć przed 1 września, 31.08.2023, <https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/9288036,ukraincy-wyjezdza-z-polski-chca-zdazyc-przed-1-wrzesnia.html>
23. Economichna Pravda (Economic Truth, ePravda - project of Ukrainska Pravda {Ukrainian Truth}; Економічна правда - проєкт „Української правди”), Як відновлюється ринок праці, 17.11.2023, 08:16, <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/11/17/706673/>
24. Economichna Pravda (Economic Truth, ePravda - project of Ukrainska Pravda {Ukrainian Truth}; Економічна правда - проєкт „Української правди”), Без картотек та виписок. Лікарі-підприємці діляться досвідом підключення до електронної системи охорони здоров'я (ЕОЗ), 22.03.2023, 13:00, <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/22/698246/>
25. eOselia, eОселя. Програма доступного кредитування житла, <https://eoselia.diia.gov.ua/>
26. Eruomajdan, Ukraine completes child evacuation from embattled Pokrovsk as Russians press from south, 27.01.2025, <https://euromaidanpress.com/2025/01/27/ukraine-completes-child-evacuation-from-embattled-pokrovsk-as-russians-press-from-south/>
27. Espresso.TV (Еспресо ТВ - Інтернет-портал та телевізійний канал), В Україні за 4 роки закрили 2114 шкіл, а першокласників стало менше на понад 122 тис., - Education.ua, 24.10.2024, 19:34, <https://espresso.tv/suspilstvo-v-ukraini-za-4-roki-zakrili-2114-shkil-a-pershoklasnikiv-stalo-menshe-na-ponad-122-tis-educationua>

28. Fakty.com.ua. (Факти ICTV), Ринок праці 2025: чого очікувати та яких працівників не вистачатиме найбільше, 15.01.2025, <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/ekonomika/20250115-rynok-praczi-2025-chogo-ochikuvaty-ta-yakih-praczivnykiv-ne-vystachatyme-najbilshe/>
29. Fakty.com.ua. (Факти ICTV), Повітряна тривога: що робити і де шукати укриття, 27.10.2022, 13:02, <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20221027-sygnal-uvaga-vsim-yak-zvuchat-tryvozhni-syreny-ta-shho-robyty-v-razi-yih-uvimknennya/>
30. Gazeta Prawna, Przymusowa ewakuacja z obwodu donieckiego. Ukraiński rząd wydał rozporządzenie, 3.08.2022, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8507574,ewakuacja-obwodu-donieckiego-rozporzadzenie-rzadu-ukrainy.html>
31. Gazeta.ua. (Газета по-українськи), „Українки купують весільні босоніжки. Продажі зросли з 24 лютого” - Аліна Качоровська, 30.05.2022, 18:05, <https://gazeta.ua/articles/economics/ukrayinki-kupuyut-vesilni-bosonizhki-prodazhi-zrosli-z-24-lyutogo-alina-kachorovska/1091056>
32. Global Organized Crime Index, Ukraine 2023, <https://ocindex.net/country/ukraine>
33. GOGOV (ГОГОВ- независимый информационный портал), Госуслуги в Симферополе. Как получить паспорт РФ в Симферополе, <https://gogov.ru/passport/simferopol>
34. Gość, Obecnie w Kijowie jest ok. 3,5 mln ludzi; rok temu było ok. 800 tys., 28.02.2023, <https://www.gosc.pl/doc/8108978.Obecnie-w-Kijowie-jest-ok-3-5-mln-ludzi-rok-temu-bylo-ok-800-tys>
35. Guardian, A year of war: how Russian forces have been pushed back in Ukraine, 21.02.2023, <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2023/feb/21/a-year-of-war-how-russian-forces-have-been-pushed-back-in-ukraine>
36. Health Cluster Ukraine, Health Cluster Bulletin, 07.2024, <https://response.reliefweb.int/ukraine/health>
37. Help.gov.ua, ТАМ, ДЕ ВАС ЧЕКАЮТЬ, aktualizacja z 2025, <https://booking.help.gov.ua/>
38. Human Rights Centre „Zmina” (Центр прав людини „Зміна”), Пункт пропуску Доманове–Мокрани лишається найбезпечнішим шляхом виїзду з окупації – волонтери, 29.05.2025, <https://zmina.info/news/punkt-propusku-domanove-mokrany-lyshayetsya-najbezpechnishym-shlyahom-vyyizdu-z-okupacziyi-volontery/>
39. Human Rights Centre „Zmina” (Центр прав людини „Зміна”), Росія готується до масових порушень прав українців в окупації, які до 30 квітня не отримують російський паспорт, 06.01.2025, <https://zmina.info/news/rosiya-gotuyetsya-do-masovyh-porushen-prav-ukrayincziv-v-okupacziyi-yaki-do-30-kvitnya-ne-otrymayut-rosiyskyj-pasport/>
40. Human Rights Centre „Zmina” (Центр прав людини „Зміна”), Як живуть українці в Криму без російського громадянства?, 10.02.2017, <https://zmina.info/articles/kak-zhivut-ukraincy-v-krymu-bez-rossiiskogo-grazhdanstva-2/>

41. Informator.ua. (Информатор), В яких регіонах України найбільша конкуренція на ринку праці: дослідження, 13.06.2024, 8:13, <https://informator.ua/uk/v-yakih-regionah-ukrajini-naybilsha-konkurenciya-na-rinku-praci-doslidzhennya>
42. InfoSecurity24, Zabezpieczenie ludności cywilnej. Lekcja z Ukrainy, 24.02.2023 09:35, <https://infosecurity24.pl/bezpieczenstwo-wewnetrzne/zabezpieczenie-ludnosci-cywilnej-lekcja-z-ukrainy>
43. International Organization for Migration, IOM, UKRAINE INTERNAL DISPLACEMENT REPORT GENERAL POPULATION SURVEY, Round 19, 01.2025, <https://reliefweb.int/report/ukraine/iom-ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-19-january-2025>
44. ISW. Institute for the Study of War, Russian Offensive Campaign Assessment, 10.04.2025, <https://www.understandingwar.org/backgrounder/russian-offensive-campaign-assessment-april-10-2025>
45. ISW. Institute for the Study of War, Russian Offensive Campaign Assessment, 09.09.2025, <https://understandingwar.org/research/russia-ukraine/russian-offensive-campaign-assessment-september-9-2025/>
46. ISW. Institute for the Study of War, Russian Offensive Campaign Assessment, 10.09.2025, <https://understandingwar.org/research/russia-ukraine/russian-offensive-campaign-assessment-september-10-2025/>
47. KRN.pl., Wojna w Ukrainie trwa dwa lata, ale... rynek nieruchomości kwitnie, 26.02.2024, <https://www.krn.pl/arttykul/wojna-w-ukrainie-trwa-dwa-lata-ale-rynek-nieruchomosci-kwitnie,4297>
48. KSE.ua., Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року, 04.2024, https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf
49. Kyivindependent.com, Thousands of Ukrainian IDPs are struggling to adapt amid housing, employment crises, 19.07.2024, <https://kyivindependent.com/what-happens-after-evacuation-ukraines-idps-struggle-to-adapt-amid-housing-employment-crises-2/>
50. Kyivstar Business Hub (Київстар Бізнес), Ціна змін. Трансформація роздрібної торгівлі під час війни. Тренди та аналітика, 14.09.2022, <https://hub.kyivstar.ua/articles/czina-zmin-transformacziya-rozdribnovi-torgivli-pid-chas-vijny>
51. Kyivstar Business Hub (Київстар Бізнес), Чи є перспективи для розвитку сфери послуг в Україні під час війни?, 13.06.2023, <https://hub.kyivstar.ua/articles/chy-ye-perspektyvy-dlya-rozvytku-sfery-poslug-v-ukrayini-pid-chas-vijny>
52. LODA.gov.ua. (Львівська обласна військова адміністрація), Мешканцям області нагадують про порядок надання меддопомоги на період воєнного стану, 29.03.2022р, <https://old.loda.gov.ua/news?id=66743>
53. Lun.ua., Підсумки 2023 ринку нерухомості від ЛУН, <https://lun.ua/misto/2023>
54. Lun.ua., Підсумки ринку нерухомості 2024 від ЛУН, <https://lun.ua/misto/2024>

55. Mind.ua., Росія контролює 18% території України – британське Міноборони, 05.12.2022, <https://mind.ua/news/20250345-rosiya-kontrolyue-18-teritoriyi-ukrayini-britanske-minoboroni>
56. Ministerstwo Polityki Socjalnej Ukrainy, Внутрішньо переміщені особи, 2025, <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>
57. MinRe.gov.ua. Ministry of Reintegration of the Temporarily Occupied Territories of Ukraine, Довідка про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб, <https://minre.gov.ua/informacziya/korysna-informacziya/korysna-informacziya-dlya-vpo/dovidnyk-vpo/>
58. Money.pl, Polska bezpiecznikiem energetycznym Ukrainy. Oto, na jakie gwarancje nas stać, 11.01.2025, 19:48, aktualizacja 11.01.2025 23:02, <https://www.money.pl/gospodarka/polska-bezpiecznikiem-energetycznym-ukrainy-oto-na-jakie-gwarancje-nas-stac-7111999219346144a.html>
59. Newsweek, Nie wiesz, kto wróg, kto przyjaciel, 11.08.2022, <https://www.newsweek.pl/swiat/spoleczenstwo/wojna-w-ukrainie-to-nasi-ludzie-chorzy-na-glowe-ale-ukraincy/brn2f9r>
60. NISS (National Institute for Strategic Studies; Національний інститут стратегічних досліджень, НІСД), Ресурси системи охорони здоров'я в умовах війни, 26.10.2022, <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/resursy-systemy-okhorony-zdorovya-v-umovakh-viyny-zhovten-2022r>
61. NISS (Національний інститут стратегічних досліджень), Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти, 04.03.2024, <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni>
62. NISS (Національний інститут стратегічних досліджень), Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року, 19.08.2024, <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>
63. Novynarnia. Ukrainian newsroom (Новинарня - український ньюзрум), Вздовж північного кордону України закладено пів мільйона мін, але треба більше, — Селезньов, 12.11.2023, 18:55, <https://novynarnia.com/2023/11/12/vzdovzh-pivnichnogo-kordonu-ukrayiny-zakladeno-piv-miljona-min-ale-treba-bilshe-seleznov/>
64. NUS.org.ua (Нова Українська Школа), Менше ніж 10% українських шкіл працюють повністю дистанційно – Андрій Сташків. 07.08.2024, <https://nus.org.ua/2024/08/07/menshe-nizh-10-ukrayinskyh-shkil-pratsyuyut-povnistyu-dystantsijno-andrij-stashkiv/>
65. Nyžni Sirohozy (Нижні Сірогози.City), Що потрібно знати про виїзд з окупації через гуманітарний коридор "Мокрани – Доманове", 16.11.2024, 07:00, <https://nsirogozy.city/articles/391216/scho-potribno-znati-pro-viizd-z-okupacii-cherez-gumanitarnij-koridor-mokrani-domanove>
66. OCHA (UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Ukraine Situation Report, 19.09.2024, <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-situation-report-19-september-2024-enuk>

67. OCHA (UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Ukraine Situation Report, 22.06.2022, <https://reports.unocha.org/en/country/ukraine/>
68. OCHA (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs), Ukraine Humanitarian Needs and Response Plan Ukraine 2025, 16.01.2025, <https://humanitarianaction.info/article/ukraine-hnnp-2025>
69. OHCHR (UN Office of the High Commissioner for Human Rights), Ukraine: Protection of civilians in armed conflict; November 2024 update, 10.12.2024, https://ukraine.un.org/sites/default/files/2024-12/Ukraine%20-%20protection%20of%20civilians%20in%20armed%20conflict%20%28November%20%202024%29_ENG.pdf
70. OHCHR (United Nations High Commissioner for Human Rights), Ukraine: civilian casualty update, UN Office of the High Commissioner for Human Rights (Author): Ukraine: civilian casualty update; Date: 28 August 2023, 28.08.2023, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2096828/Ukraine+-civilian+casualty+update+as+of+27+August+2023+ENG.pdf>
71. Oko.Press (P. Lewandowski), Upadek Czasiw Jaru - miasto było ukraińską twierdzą od 26 miesięcy [Sytuacja na Froncie], 05.08.2025, <https://oko.press/upadek-czasiw-jaru-miasto-bylo-ukrainska-twierdza-od-26-miesiecy-sytuacja-na-froncie>
72. Oko.press, Połowa wszystkich uchodźców wojennych pozostała w Ukrainie. Co się z nimi dzieje? 2.01.2025, <https://oko.press/polowa-uchodzcow-wojennych-w-ukrainie>
73. Onet, Fenomen ukraińskich kolei w czasie wojny, 01.03.2023, <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/fenomen-ukrainskich-kolei-w-czasie-wojny-kuczowa-role-odegral-polski-pociag/jet0528>
74. Opracowanie własne WIKP, na podstawie danych ACLED i OpenStreetMap.
75. Opracowanie własne WIKP, na podstawie danych ACLED.
76. Osvita.Rajon (Район.Освіта. Сторінка видання про навчання та освіту), В Україні за період 2022 - 2024 зменшилася кількість шкіл, 18.10.2024, 17:18, <https://osvita.rayon.in.ua/news/752263-v-ukraini-za-period-2022-2024-zmenshilasya-kilkist-shkil>
77. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Denys Szmyhal nowym premierem Ukrainy, 05.03.2020 <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2020-03-05/denys-szmyhal-nowym-premierem-ukrainy>
78. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Drugi rok wojny: ofensywa Rosji, strategiczne złudzenia Zachodu, 23.02.2024, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-02-23/drugi-rok-wojny-ofensywa-rosji-strategiczne-zludzenia-zachodu>
79. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Iskander uszkodza budynek ukraińskiego rządu. 1294. dzień wojny, 09.09.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-09-09/iskander-uszkodza-budynek-ukrainskiego-rzadu-1294-dzien-wojny>

80. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Konsekwencje aneksji Krymu, 19.03.2014, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-19/konsekwencje-aneksji-krymu>
81. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Nie)ograniczony mandat użycia sił zbrojnych poza granicami Rosji, 23.02.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-02-23/nie-ograniczony-mandat-uzycia-sil-zbrojnych-poz-granicami-rosji>
82. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Republiki wojenne w Donbasie rok po wybuchu konfliktu, 17.06.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-06-17/republiki-wojenne-w-donbasie-rok-po-wybuchu-konfliktu>
83. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Rok wojny w analizach Ośrodka Studiów Wschodnich, 23.02.2023, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/ROK%20WOJNY_OSW_2302.pdf
84. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Rosja: uznanie niepodległości Donbasu, 22.02.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-02-22/rosja-uznanie-niepodleglosci-donbasu>
85. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Rosjanie wypierają siły ukraińskie z terytorium FR. 1161. dzień wojny, 29.04.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-04-29/rosjanie-wypieraja-sily-ukrainskie-z-terytorium-fr-1161-dzien-wojny>
86. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Rosyjski atak na Ukrainę (24 lutego, godz. 9.00), 24.02.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-02-24/rosyjski-atak-na-ukraine-24-lutego-godz-900>
87. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Trwałe państwo. Trzydziestolecie niepodległości Ukrainy, 24.08.2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2021-08-24/trwale-panstwo-trzydziestolecie-niepodleglosci-ukrainy>
88. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Trzeci rok wojny w analizach Ośrodka Studiów Wschodnich, 24.02.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2025-02-24/trzeci-rok-wojny>
89. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Ukraina: inauguracja prezydenta i rozwiązanie parlamentu, 22.05.2019, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-05-22/ukraina-inauguracja-prezydenta-i-rozwiazanie-parlamentu>
90. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Ukraina: nowy rząd z Juliją Swyrydenko na czele, 18.07.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-07-18/ukraina-nowy-rzad-z-julija-swrydenko-na-czele>
91. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Ukraińcy opuszczają Bachmut. 452. dzień wojny, 22.05.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-05-22/ukraincy-opuszczaja-bachmut-452-dzien-wojny>
92. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Ukraińcy wycofują się z Awdijiwki. 726. Dzień wojny, 20.02.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-02-20/ukraincy-wycofuja-sie-z-awdijiwki-726-dzien-wojny>

93. OSW (Ośrodek Studiów Wschodnich), Wuhledar w rękach Rosjan. 950. dzień wojny, 01.10.2024, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2024-10-01/wuhledar-w-rekach-rosjan-950-dzien-wojny>
94. OSW. Ośrodek Studiów Wschodnich, Iskander uszkadza budynek ukraińskiego rządu. 1294. dzień wojny, 09.09.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-09-09/iskander-uszkadza-budynek-ukrainskiego-rzadu-1294-dzien-wojny>
95. OSW. Ośrodek Studiów Wschodnich, Kolejny zmasowany rosyjski atak powietrzny na Kijów. 1287. dzień wojny, 02.09.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-09-02/kolejny-zmasowany-rosyjski-atak-powietrzny-na-kijow-1287-dzien-wojny>
96. OSW. Ośrodek Studiów Wschodnich, Negocjacje w Rijadzie: niejasne ustalenia, wątpliwa implementacja, 27.03.2025, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2025-03-27/negocjacje-w-rijadzie-niejasne-ustalenia-watpliwa-implementacja>
97. PHR (Physicians for Human Rights), Лікарні під прицілом. Як Росія протягом року знищувала систему охорони здоров'я України, <https://phr.org/wp-content/uploads/2023/02/EXEC-SUMMARY-Destruction-and-Devastation-Ukraine-Feb2023-UKRAINIAN-WebOptimized.pdf>
98. Portal „Decentralization” (Портал „Децентралізація”), Administrative - territorial structure of Ukraine (Адміністративно-територіальний устрій), https://decentralization.ua/state?sort_direction=&sort_by=
99. Portal „Decentralization” (Портал „Децентралізація”), Реалізація військовими адміністраціями населених пунктів окремих повноважень ОМС в умовах воєнного стану - методичні рекомендації та зразки документів, 02.12.2022, https://decentralization.ua/news/15825,https://decentralization.ua/uploads/library/file/830/Metodychni_rekomendatsii_Viiyskovi_administratsii_realizatsiia-povnovazhen-2772-7349-2998.1.pdf
100. Portal „Gosuslugi” (портал „Госуслуги”), Что такое паспорт РФ. Когда нужно получать и менять паспорт РФ, <https://www.gosuslugi.ru/help/faq/passport/100159;https://www.gosuslugi.ru/help/faq/passport/101633>
101. Pravda.com.ua, Створює затишок практично з нічого: як дівчина з Криму допомагає ВПО облаштувати старі будинки на Чернігівщині, 19.06.2024, <https://life.pravda.com.ua/society/stvoryuye-zatishok-praktichno-z-nichogo-yak-divchina-z-krimu-dopomagaye-vpo-oblashtuvati-stari-budinki-na-chernigivshchini-302180/>
102. President.ua., Dokumenty, <https://www.president.gov.ua/documents/all>
103. ProfPressa.com (ТОВ „Профпреса”), Етапи воєнного стану, 25.07.2025, <https://profpressa.com/reference-works/etapi-voienного-stanu>
104. Radio eM, Ukraina. Rząd zezwolił na obowiązkową ewakuację dzieci z obszarów działań wojennych, 07.03.2023, <https://www.radioem.pl/doc/8118532.Ukraina-Rzad-zezwoil-na-obowiazkowa-ewakuacje-dzieci-z>

105. Radio Svoboda (RFE/RL's Ukrainian Service; Радіо Свобода – Українська редакція Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода, РВЄ/РС), Україна буде ключовим елементом стримування Росії у Європі: CSISE про переговори з Путіним, 31.01.2025, 09:56, <https://www.radiosvoboda.org/a/eksperty-csis-putin-rf-ukrayina/33298094.html>
106. Radio Svoboda (RFE/RL's Ukrainian Service; Радіо Свобода – Українська редакція Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода, РВЄ/РС), Повернення до шкіл, бомбосховища та канікули: що варто знати про навчальний рік 2024/25, 01.09.2024, 09:00, <https://www.radiosvoboda.org/a/novyy-navchalnyy-rik-v-ukrayini-shcho-treba-znaty/33096681.html>
107. Radio Svoboda (RFE/RL's Ukrainian Service; Радіо Свобода – Українська редакція Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода, РВЄ/РС), „Найбільше люди бояться фільтрації”: шлях українців без пункту „Колотилівки” через Білорусь, 20.08.2024, 12:00, <https://www.radiosvoboda.org/a/shlyakh-ukrayintsiv-bez-kolotylivky-cherez-bilorus/33084449.html>
108. RAU (Retail Association of Ukraine; Асоціація ритейлерів України), Топ-10 українських продуктових мереж за кількістю магазинів і темпами відкриттів у 2023 році, 17.10.2023, 09:00, <https://rau.ua/novyni/top-10-erezh-kilkistju-magaziniv/>
109. Razumkov Centre (Разумков Центр. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова), Рівень релігійності, довіра до Церкви, конфесійний розподіл та міжцерковні відносини в українському суспільстві (жовтень 2024р.), 27 січня 2025, <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/riven-religiinosti-dovira-do-tserkvy-konfesiinyi-rozpodil-ta-mizhtserkovni-vidnosyny-v-ukrainskomu-suspilstvi-zhovten-2024>
110. RBC Ukraine (РБК Україна), Як працюватимуть дитячі садочки з 1 вересня: у МОН розкрили деталі, 29.08.2024, 10:30, <https://www.rbc.ua/rus/news/k-pratsyuvatimut-dityachi-sadochki-1-veresnya-1724916757.html>
111. Realna Gazeta (Реальна Газета. Інформаційно-аналітичний онлайн-проект про Донбас і не тільки), Білорусь ввела „білий паспорт” для українців, які хочуть перейти кордон: кого це стосується, 21.02.2025, <https://realgazeta.com.ua/bilorus-vvela-bilyy-pasport-dlia-ukrayintsiv-iaki-khochut-perevyt-kordon-koho-tse-stosuietsia/>
112. Relief Web, Ukrainian Crisis: Situational Analysis, 05.03.2024, <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukrainian-crisis-situational-analysis-05-march-2024>
113. RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), More Than 700,000 Ukrainian Children Taken To Russia Since Full-Scale War Started, Official Says, 31.07.2023, <https://www.rferl.org/a/russia-children-taken-ukraine/32527298.html>
114. RFE/RL (Radio Free Europe/Radio Liberty), Zelenskiy Appeals To Ukraine's Partners To Send Demining Equipment, 13.08.2023, <https://www.rferl.org/a/ukraine-demining-mines-equipment-danger-russia/32545930.html>
115. RIA Novosti Crimea (РИА новости Крым), Крымский мост – проезд свободен с двух сторон, 07.10.2025, 22:08,

<https://crimea.ria.ru/20251007/krymskiy-most-operativnaya-informatsiya-k-vecheru-vtornika-1150032774.html>

116. Ridna Kraina (Рідна країна), 17 років без смертної кари в Україні, 22.02.2017, <https://ridna.ua/2017/02/17-rokiv-bez-smertnoji-kary-v-ukrajini/>
117. Rzeczpospolita, Ukraina opóźnia wybory parlamentarne po raz pierwszy w historii, 27.07.2023, <https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art38868391-ukraina-opoznia-wybory-parlamentarne-po-raz-pierwszy-w-historii>
118. Rzeczpospolita, W ataku na Lwów spłonął magazyn organizacji Caritas, 19.09.2023, <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art39131541-w-ataku-na-lwow-splonal-magazyn-organizacji-caritas-bylo-w-nim-300-ton-darow>
119. Rzeczpospolita, W Poławie zakończono akcję ratunkową po sobotnim ataku, 02.02.2025, <https://www.rp.pl/swiat/art41755441-wojna-rosji-z-ukraina-dzien-1075>
120. SQE. State Service of Education Quality of Ukraine (ДСЯО. Державна служба якості освіти України) Дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни у 2022/2023 навчальному році, <https://sqe.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/yakist-osvity-v-umovah-viyny-web-3.pdf>
121. State Statistics Service of Ukraine (Державна служба статистики України), Complex Statistical Publications/Statistical Publication „Ukraine in Figures 2022” (Комплексні статистичні публікації Статистичний збірник „Україна у цифрах 2022”), 2023, https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm
122. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. {Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій № 415 від 29.11.2024} Документ z1668-22, втратив чинність, поточна редакція - Втрата чинності від 20.03.2025, підстава - z0380-25, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22>
123. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Документ z0380-25, чинний, поточна редакція - Редакція від 19.09.2025, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0380-25/Text>
124. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Документ z1668-22, чинний, поточна редакція від 27.12.2024, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22>
125. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Про

затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією. Документ z1668-22, чинний, поточна редакція від 27.12.2024,
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1668-22>

- 126.** Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Кодекс цивільного захисту України, Документ 5403-VI, чинний, поточна редакція - Редакція від 01.01.2025, підстава - 4170-IX,
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/Text>
- 127.** Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Указ Президента України „Про утворення військових адміністрацій”, Документ чинний, редакція прийняття від 24.02.2022,
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022/Text>
- 128.** Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Зеленський назвав три причини, чому президентські вибори в Україні потрібно відкласти, 08.03.2024,
<https://suspilne.media/701664-zelenskij-nazvav-tri-pricini-comu-prezidentski-vibori-v-ukraini-potribno-vidklasti/>
- 129.** Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Перейменування в Миколаєві: ОВА запропонувала власні варіанти топонімів попри голосування містян, 17.07.2024, 15:20,
<https://suspilne.media/mykolaiv/792079-perejmenuvanna-v-mikolaevi-ova-zaproponuvala-vlasni-varianti-toponimiv-popri-golosuvanna-mistan/>
- 130.** Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Друга річниця удару Росії по Миколаївській обласній раді: що відомо з трагедії, 29.03.2024, 12:24,
<https://suspilne.media/mykolaiv/716372-druga-ricnica-udaru-rosii-po-mikolaivskij-oblasnij-radi-so-vidomo-z-tragedii/>
- 131.** Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Заборона на в'їзд, фільтрація, обман. Які складнощі долають українці на шляху з окупації, 25.05.2025, 12:47,
<https://suspilne.media/donbas/1023973-zaborona-na-vizd-filtracia-obman-aki-skladnosi-dolaut-ukrainci-na-slahu-z-okupacii/>
- 132.** Suspilne Media (Суспільне Мовлення України-Суспільне ЗМІ України. Новини України), Шлях на підконтрольні Україні території: як жителям Криму виїхати з окупації та які документи для цього потрібні, 19.07.2025, 10:30, <https://suspilne.media/crimea/1070417-slah-na-pidkontrolni-ukraini-teritorii-ak-zitelam-krimu-viihati-z-okupacii-ta-aki-dokumenti-dla-cogo-potribni/>
- 133.** Svoi.city, Житло для ВПО. Розповідаємо, де переселенці можуть знайти тимчасовий прихисток, 18.04.2024,
<https://svoi.city/articles/355069/zhitlo-dlya-vpo-rozpovidayemo-de-pereselenci-mozhut-znaiti-timchasovij-prihistok>
- 134.** SZRU (Служба зовнішньої розвідки України), Як виїхати з TOT та рф до України: роз'яснення, 16.08.2024, <https://szru.gov.ua/news-media/news/yak-vyikhaty-z-tot-ta-rf-do-ukrainy-rozvasnennya>

135. TASS Russian News Agency (ТАСС - российское государственное федеральное информационное агентство), Что известно о Крымском мосте, 15.05.2025, <https://tass.ru/info/23949069>
136. UHC, Мапа атак на заклади охорони здоров'я України. Інфографіка: за весь час війни, 24.02.2022-12.01.2025, <https://hospitalsunderattacks.org.ua/>
137. UKC (Урядовий контактний центр), Довідкова інформація, <https://ukc.gov.ua/a-dovidkova-informatsiya-a/>
138. Ukraine Alarm, Застосунок Повітряна тривога, <https://www.ukrainealarm.com/>
139. Ukrainska Pravda. Ukrainian online newspaper (Українська правда. Українське суспільно-політичне інтернет-ЗМІ), Як працює місцеве самоврядування в умовах воєнного стану?, 23.03.2022, 15:00, <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/03/23/7333907/>
140. UkrInform, В Україні створили понад мільйон місць для проживання переселенців – звіт ТСК, 25.04.2023, <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3700653-v-ukraini-stvorili-ponad-miljon-misc-dla-prozivanna-pereselenciv-zvit-tsk.html>
141. UkrInform. National News Agency of Ukraine (Укрінформ. Українське національне інформаційне агентство), Вибори під час війни: не потрібні й не можливі, 29.02.2024, <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3833475-vibori-pid-cas-vijni-ne-potribni-i-ne-mozlivi.html>
142. UKurier.ua (Урядовий кур'єр), єОселя: З початку 2024 року українці взяли кредити на придбання житла на 1 млрд грн, 30.01.2024, <https://ukurier.gov.ua/uk/news/yeoselya-z-pochatku-2024-roku-ukrayinci-vzjali-kre/>
143. UN News Ukraine: Population drops by 10 million since Russia invaded in 2014, UNFPA reports, 22.10.2024, <https://news.un.org/en/story/2024/10/1155976>
144. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Refugees from Ukraine registered for Temporary Protection or similar national protection schemes in Europe, 07.03.2023, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
145. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Ukraine emergency: Three years one, 2025 update, <https://data.unhcr.org/en/documents/download/114594>
146. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Ukraine Fact Sheet; Ukraine; February 2024, 08.02.2024, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2105721/bi-annual-fact-sheet-2024-02-ukraine.pdf>
147. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Ukraine Refugee Situation, <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
148. UNHCR (UN High Commissioner for Refugees), Ukraine Situation Flash Update /66; 12.03.2024, <https://www.ecoi.net/en/file/local/2105434/2024+03+08+Ukraine+Flash+Update+No+66.pdf>
149. UNIAN. Ukrainian Independent Information Agency (УНІАН. Українське Незалежне Інформаційне Агентство Новин), Скільки людей

проживають в Україні: МВФ оприлюднив оцінку чисельності населення, 25.04.2025, 18:36, <https://www.unian.ua/economics/other/naselennya-ukrajini-mvf-ociniv-skilki-lyudey-prozhivaye-v-krajini-12989370.html>

150. UNIAN. Ukrainian Independent Information Agency (УНІАН. Українське Незалежне Інформаційне Агентство Новин), Скільки людей проживає в Україні станом на 2024 рік: оцінка демографа, 25.12.2024, 23:03, <https://www.unian.ua/society/naselennya-ukrajini-skilki-lyudey-prozhivaye-v-krajini-v-2024-roci-12865014.html>
151. URA News (Информационно-аналитическое агентство „УРА.РУ”. Главные новости Урала, России и мира), Как выехать из Крыма через новые регионы. Карта, 18.07.2023, 14:52, <https://ura.news/news/1052667771>
152. V-variant (Східний Варіант), „Об’єднані спільним горем”: де українці з ТОТ можуть отримати допомогу в Україні, 15.04.2025, 15:16, <https://v-variant.com.ua/article/ukraintsi-okupatsiia-dopomoha-2/>
153. V-variant (Східний Варіант), В Україні працюють організації, які евакуюють з тимчасово окупованих територій: контакти, 17.04.2025, 22:00, <https://v-variant.com.ua/v-ukraini-pratsiuiut-orhanizatsii-ia-ki-evakuiuiut-z-tymchasovo-okupovanykh-terytoriy-kontakty/>
154. V-variant (Східний Варіант), Дорога додому: як українці можуть виїхати з ТОТ, 23.04.2025, 16:31, <https://v-variant.com.ua/article/iak-vyikhaty-z-tot-2/>
155. V-variant (Східний Варіант), Дорога домой: как украинцам выехать из оккупации или из рф, 03.04.2024, 21:30, <https://v-variant.com.ua/ru/article/iak-vyikhaty-z-okupatsii-chy-rf/>
156. WHO (World Health Organization), Grim milestone on World Humanitarian Day: WHO records 1940 attacks on health care in Ukraine since start of full-scale war, 19.08.2024, <https://www.who.int/europe/news/item/19-08-2024-grim-milestone-on-world-humanitarian-day--who-records-1940-attacks-on-health-care-in-ukraine-since-start-of-full-scale-war>
157. WorldAtlas.com., Major Ethnic Groups Of Ukraine, 18.07.2019, <https://www.worldatlas.com/articles/major-ethnic-groups-of-the-ukraine.html>
158. Zakon.gov.ua. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Constitution of Ukraine (Конституція України), Редакція від 01.01.2020, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
159. Zakon.gov.ua. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Указ Президента України „Про загальну мобілізацію”, редакція - Прийняття від 24.02.2022, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/69/2022/Text>
160. Zakon.gov.ua. Supreme Council of Ukraine (Verkhovna Rada Ukrainy). Legislation of Ukraine (Верховна Рада України. Законодавство України), Указ Президента України „Про продовження строку проведення загальної мобілізації”, редакція - Затвердження від 07.08.2025, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2025/n2>